

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1902.   Andra Kammaren.   N:o 32.

Lördagen den 12 april.

Kl. 7 e. m.

Fortsattes det på förmiddagen började sammanträdet; och leddes dervid kammarens förhandlingar af herr vice talmannen.

§ 1.

Föredrogs och godkändes lagutskottets utlåtande n:o 37, i anledning af väckt motion om tillägg till skiftesstadgan den 9 november 1866.

§ 2.

Till afgörande förelåg härefter lagutskottets utlåtande n:o 38, i anledning af väckt motion om skrivelse till Kongl. Maj:t angående införande af den proportionella valmetoden vid val af stadsfullmäktige, i hvilket utlåtande utskottet hemställt, att berörda, af herr *H. Hedlund* inom Andra Kammaren afgifna motion, n:o 139, icke måtte af Riksdagen bifallas. *Angående införande af proportionella valmetoden vid val af stadsfullmäktige.*

Utskottets hemställan upplästes, hvarefter ordet på begäran lemnades till

Herr Zetterstrand, som yttrade: Herr talman, mina herrar! Såsom kammaren finner af förevarande utlåtande, har lagutskottet varit fullständigt enigt i sin hemställan, »att ifrågavarande motion icke må af Riksdagen bifallas». Men med afseende på utskottets motivering hafva skiljaktiga meningar gjort sig gällande. Utskottets majoritet har, såsom kammaren torde finna af utlåtandet, ställt sig, jag ville visst icke säga afvisande, men åtminstone neutral gent emot den proportionella validén. Reservanterna ha haft en annan uppfattning, som jag skall taga mig friheten närmare utveckla.

Vi reservanter ha haft den uppfattningen, att idén om proportionella val är mycket beaktansvärd; vi ha ansett, att genom tillämpningen af det proportionella valsättet man skulle få det allra

Angående införande af proportionella valmetoden vid val af stadsfullmäktige. kraftigaste skydd gent emot klass- eller partivalde; vi ha trott, att ingen annan metod bättre än denna skulle bereda minoriteten ett visst inflytande gent emot majoriteten, och att genom densamma tillämpning man bättre än nu skulle åstadkomma lyckliga val ur olika synpunkter.

(Forts.)

Man skulle då möjligen kunna fråga: hvarför ha icke under sådana förhållanden reservanterna yrkat bifall till den i ämnet väckta motionen? Skälet dertill är följande. Vi ha visserligen haft klart för oss, att insigten om det proportionella valsättets företräden på senare tider mer och mer gjort sig gällande hos svenska folket, men vi ha trott, att denna idé icke ännu så genomträngt alla lager af nationen, att man kunnat påräkna en tillslutning för densamma på alla olika områden. Vi ha därför föreställt oss, att man skulle gagna idén bäst genom att koncentrera sina bemödanden derhän, att densamma blefve tillgodosedd på de områden, der den lättast borde kunna genomföras, nemligen vid val till Riksdagens utskott, derom också motion vid denna riksdag afgifvits. Kommer man derhän, att Riksdagen beslutar att tillämpa det proportionella valsättet vid val af sina utskott, ha vi trott, att man mycket snart skulle komma till insigt om de stora fördelar ett dylikt valsätt medför. Då är vår öfvertygelse, att det icke skall komma att dröja länge, förr än man beslutar sig för denna valmetod äfven på andra områden, bland annat på det kommunala.

Nu ha vi reservanter i likhet med lagutskottet icke kunnat finna annat, än att det verkligen möter vissa beaktansvärda svårigheter att tillämpa det proportionella valsättet just med afseende på de kommunala valen. Derfor ha vi icke velat direkt påkalla Riksdagens bifall till förevarande motion, utan vi ha, såsom sagdt, ansett, att man först borde börja på det området, der det alldeles oemotsagdt bör vara klart för en hvar, att denna validé lemnar de bästa resultaten, eller vid val till Riksdagens utskott. Ehuru vi under sådana förhållanden sålunda icke velat yrka bifall till motionen, ha vi dock velat säga, att vi sympatisera ofantligt mycket med ifrågavarande validé och önska, att den med första mätte komma till tillämpning, men då på de enklaste områdena för att sedan mer och mer vinna utbredning.

Det är på dessa skäl vi reservanser ansett oss kunna biträda det slut, hvartill utskottet kommit, och jag tänker derfor yrka, att kammaren på grund af de af mig nu anförda skäl måtte bifalla utskottets hemställan.

Herr Hedlund: Herr talman! Jag får medgifva befogenheten af den anmärkning lagutskottet gjort, nemligen att jag icke till min motion lagt en närmare redogörelse för ett proportionellt valsätt, och huru jag tänkt mig, att det skulle tillvägagå vid ett kommunalt val, äfvensom bilagt några belysande exempel derom. Emellertid saknas icke redogörelser för ett proportionellt valsätt i svenskt riksdagstryck. Jag vill i sådant hänseende påminna om den kongl. rösträttspropositionen af 1896; vidare om en motion, som väcktes i denna kammare 1897, der utförlig redogörelse lemnas för det s. k. Svensenska för-

slaget i sammanhang med ett yrkande på dess tillämpning vid utskottsval i Riksdagen; vidare om en motion, som väcktes 1899, om allmän och lika rösträtt vid kommunala val äfvensom tillämpning vid dessa af ett proportionellt valsätt. Det var under debatten om denna i fjor upprepade motion, som den tanken af en ärad talare framkastades, att man borde tänka på det proportionella valsättet vid val af stadsfullmäktige, äfven under den nuvarande graderade röstskalan. Slutligen är det ett faktum, att vår graderade skala icke hindrar en tillämpning af det proportionella valsättet, under förutsättning naturligtvis, att man icke räknar valseglarne, utan rösterna eller rättare sagdt så, att man räknar till exempel en röstsedel på 50 röster lika med 50 afgifna röstsedlar. Till stöd därför ber jag få återropa ett uttalande af en af våra yppersta kännare här i Sverige af den proportionella valmetoden, nemligen aktuarien I. Flodström, som med statsbidrag utgifvit en öfversigt om proportionella valmetoder. Han yttrar i detta arbete: »Flertalet af de proportionella valmetoderna kunna nemligen utan svårighet tillämpas äfven vid användningen af graderad röstskala, antingen så, att de röstande till sin disposition erhålla ett olika antal röstsedlar, såsom vid de belgiska valen, eller på det sätt, att — såsom hos oss vid stadsfullmäktigeval, val inom aktiebolag m. m. — det för hvarje väljare fastställda röstetalet vid röstsedelns aflemnande antecknas å dess baksida och hvarje röstsedel sedan anses lika med så många röstsedlar som det antecknade röstetalet angifver.»

Den proportionella valmetoden är numera ingen nyhet i utlandet. Vid kommunala val tillämpas denna metod i Norge, Belgien, Italien, England, Skottland, i flera af Nordamerikas Förenta stater, i Brasilien, Chile och Argentina. Vid politiska val tillämpas den: i Danmark vid val till landstinget, i Belgien, uti åtskilliga kantoner i Schweiz, i flere af Nordamerikas Förenta stater, i Brasilien och Argentina med flere ställen. Vid utskottsval i riksdagen tillämpas ifrågavarande metod af bland andra länder vårt grannland Danmark. Kammaren finner sålunda, att det proportionella valsättet i utlandet långt ifrån är någon nyhet. Det första förslaget härom är också nu vid lag 150 år gammalt, och då så många andra länder redan börjat tillämpa denna valmetod, behöfva vi ju icke hysa någon vidskeplig fruktan för dess kränghet. Våra valmän och valmyndigheter äro väl icke dummare än utlandets.

Jag finner i vår graderade röstskala en alldeles särskild anledning för att vi böra söka tänka på att tillämpa ett proportionellt valsystem. Ingen kan bestrida, att denna röstskala i kommunalförvaltningen allt för ofta åstadkommer ett klickväsen. Af sakskalet eller personliga skäl är det några få sammanslutne, som förmå att utestänga alla andra från hvarje inflytande på kommunalstyrelsen. Detta är för kommunen icke sundt. Man får icke tro, att det för en kommunalstyrelse är likgiltigt, om der sitta några representanter för det personliga flertalet i minoriteten. De kunna dock inom stadsfullmäktige — för att nu särskildt dröja vid detta område — höja sina röster och öfva kritik, som kan ha en helt annan inverkan, än om dessa röster och denna kritik der icke finge höras. Icke heller

*Angående
inforande af
proportionella
valmetoden vid
val af stads-
fullmäktige.*
(Forts.)

Angående införande af proportionella valmetoden vid val af stadsfullmäktige.

(Forts.)

är det likgiltigt för de genom den graderade röstskalan från allt inflytande utestängde, om de få vara närvarande genom några få medlemmar. Det är icke ett och detsamma att vara alldeles utestängd och att, såsom sagdt, hafva några representanter, om ock i minoritet. De kunna dock derigenom göra sina åsikter och intressen gällande. De kunna komma att deltaga i utredningen af ärenden, det hela till fromma. Detta gör, att, äfven om den proportionella valmetoden omöjligt kan rubba en redan bestående maktställning, den dock vid majoritetens sida kan ställa en minoritet, som kan hafva stor betydelse dels för dem den representerar och dels för styrelsen för kommunen i dess helhet. En särskild anledning, hvarför jag kom att tänka på detta förslag, var, att i våra städer tillväxer för närvarande industrien i stark grad, hvilket gör att der samlas en allt större och större massa af arbetare och småfolk. Dessa ha hvar och en blott ett fåtal röster och kunna därför icke få något att säga i fråga om den kommunala förvaltningen. Man ser emellertid på sista tiden, huruledes i den ena staden efter den andra arbetarekandidater uppställas vid valen, men med synnerligt ringa framgång. Så vidt jag vet, har det endast vid ett tillfälle lyckats arbetarne att drifva igenom sin kandidat, hvilket berott på alldeles särskilda omständigheter och föregåtts af en oerhörd kraftutveckling. I ett annat stadssamhälle hafva de kommit in genom majoritetens goda vilja. Man fann det billigt och skäligt att låta dem komma in. På andra håll — så senast vid de nyss afhållna valen här i Stockholm — hafva vi sett kandidater för arbetarepartiet uppställas och med mycken iver understödjas, men utan att lyckas komma in, hvilket omöjligt kan vara riktigt. Representanter för en så stor del af det kommunala samhället måste sitta med i kommunalstyrelsen. Jag tror, att hvar och en måste af rätts- och billighetskäl instämma häri.

Nu kan man säga, att om man genomför en sådan skenreform, så skulle det endast fördröja en verklig kommunal rösträttsreform. Jag tror icke detta. Ju mer man gör för att bryta afslutenheten och för att i den kommunala förvaltningen låta olika åsikter och representanter för olika intressen komma till tals, desto lättare blir det att sedan gå vidare. Tillika må man betänka, att vår kommunala rösträttsreform går mycket långsamt framåt. Det kan hända, att man efter åtskilliga år och efter mycket tålmod samt mycket prutande och bråk får den 100-gradiga röstskalan i städerna sänkt till en 50-gradig. Men jag vill påstå, att denna reform vore ingalunda så effektiv som det enkla införandet af proportionelt valsätt. För åtskilliga år sedan gjordes i anledning af ifrågasatt indelning i valkretsar af den stad, som jag har äran att här representera, en beräkning öfver fördelningen mellan de olika förmögenhetsklasserna i samhället af inflytandet på de kommunala angelägenheterna, och man fann, att det vägde vid inkomster på 4,000 kronor. Inkomsterna på 4,000 kronor och derutöfver förfogade öfver lika många röster som inkomsterna under 4,000 kronor, och likväl voro bland de senare medräknade alla de inkomster, hvilkas innehafvare häftade för oguldna utskylder. Man kan deraf förstå, att äfven om den 100-gradiga skalan skulle sänkas till 50-gradig,

skulle med afseende å maktfördelningen inom kommunerna ingen väsentlig förändring inträda.

Det har varit dessa förhållanden, som förmått mig att väcka min motion. Jag har väl vetat, att marken ännu ingalunda är förberedd för ett sådant steg, men jag ansåg det nyttigt att dock få frågan på tal. Jag förstår mycket väl, att det kan anses vara lämpligast att börja med att söka få den proportionella valmetoden använd vid utskottsvalen inom Riksdagen. Der sker det ju i minsta mått, der är det enklast och i alla afseenden lättast att tillämpa den. Men jag vill påpeka, att det ena goda alls icke behöfver förskjuta det andra, och att äfven om Riksdagen gör sig förtrogen med detta valmaskineri och dess valmyndigheter, nemligen talmännen, förstå att göra dithörande beräkningar, det är långt derifrån till att valmännen och valmyndigheterna i landet lära sig att förstå saken. Emellertid tror jag skäl föreligger för att det skulle vara lämpligt att börja inom Riksdagen, och till att detta må ske önskar jag lifligt, att utsigter måtte förefinnas.

*Angående
införande af
proportionella
valmetoden vid
val af stadsfullmäktige.
(Forts.)*

Efter utskottets enhälliga afstyrkande och efter det här afgifna välvilliga yttrandet angående de grunder, som legat under min framställning, har jag för min del icke något yrkande att framställa, utan har endast att instämma med den föregående talaren.

Herr Ernst Carlson: Herr talman! Den föreliggande frågan är visserligen genom Första Kammarens bifall till lagutskottets hemställan för i år redan afgjord. Men jag vill ändock begagna tillfället att i likhet med den förste talaren konstatera, att utskottets afslagsyrkande icke baserar sig på en ståndpunkt, som beträffande den proportionella valmetoden är principiellt motsatt motionärens. Lagutskottet har nemligen såsom skäl för sitt afstyrkande anført, att motionärens framställning är af allt för sväfvande art och att ingen bestämd valmetod blifvit föreslagen. Utskottet har vidare funnit, att om det proportionella valsättet skall tillämpas, så bör man icke börja med att använda det vid kommunala val, der den graderade röstskalan skulle medföra särskilda svårigheter o. s. v.

Äfven om man går in på dessa påståenden och alltså biträder lagutskottets afslagsyrkande, så är emellertid dermed ingalunda domen fäld öfver det proportionella valsättet. Tvärtom kan man med den förste talaren påstå, att lagutskottet ställt sig neutralt i fråga om sjelfva principen och att i dess utlåtande ligger ett erkännande deraf, att en försigtig tillämpning af proportionella val på lämpligt område och efter en erkänd god metod skulle kunna verka helsosamt. Vi hafva äfven hört, hurusom från utskottsreservanternas sida lifliga sympatier uttalats för ett sådant valsätt.

Jag menar, att detta är af vigt att fasthålla. Ty äfven om det proportionella valsättet ännu har att kämpa mot åtskilliga fördomar, äfven om bristande kännedom om dess verkliga betydelse på många håll står i vägen, så torde dock nämnda valsätt innebära en riktig grundtanke, som har framtidens frö i sig. Detta visar den erfarenhet, som vunnits såväl i flera af Europas länder som i nya världen, der i författningar af nyare datum nämnda valsätt blifvit infördt både

Angående inforande af proportionella valmetoden vid val af stadsfullmäktige.

vid val af ledamöter till representationen och vid val inom representationen i fråga om tillsättandet af utskott. Det användes också, såsom redan af en ärad bänkkamrat är anfördt, på åtskilliga ställen med stor fördel vid kommunala val och inom enskilda associationer. Det har särskildt i våra nordiska grannländer på senare tider vunnit en betydande terräng. I Danmark användes det vid landstingsvalen ända sedan 1855; det brukas äfven sedan 1866 vid val till utskott — eller »kommissioner», som det der heter — inom Riksdagen, samt sedan 1893 vid utskottsval inom Köpenhamns borgarrepresentation. I Norge har nyligen, år 1896, en lag om det proportionella valsättets användande vid val till »formandskabet», d. v. s. kommunalrepresentationen, blifvit införd, och den lär, efter hvad jag har sport, verka till belägenhet. I Finland hafva ständerna nyligen, år 1897, begärt, att proportionelt valsätt fakultativt skulle få användas vid val af presteståndets ledamöter. I vårt land har idén numera vunnit spridning genom litteraturen. Den föregående talaren har just påpekat, att vi i tryck ha utmärkta framställningar af densamma, äfvensom att ifrågavarande valsätt varit föremål för flera motioner inom Riksdagen.

(Forts.)

Det proportionella valsättet medför särskildt ett par sidor, som jag skall be att få betona. Det är nemligen särdeles egnadt att omgärda den svagares rätt och att bidraga till en god utredning af frågorna derigenom, att olika meningar få göra sig gällande, utan att på något sätt göra intrång i majoritetens intressen. Nämda valsätt är icke heller i praktiken så krångligt, som man i allmänhet föreställer sig. Då frågan icke aktuellt föreligger, skall jag icke trötta herrarne med en redogörelse för olika valmetoder. Jag skall endast tillåta mig fästa uppmärksamheten derpå, att det proportionella valsättet, från valmännens ståndpunkt betraktadt, är lika enkelt som det nu gällande, vid majoritetsval använda valsättet. Valmannen tager som vanligt sin sedel i handen och nedlägger den i urnan. Han behöfver dervid icke ens på densamma ha uppfört så många namn, som antalet af dem, hvilka skola väljas. Äfven om ett mindre antal namn finnes på sedeln, äfven om endast ett namn finnes der — det kan ju hända, att han endast känner till en af kandidaterna — blir sedeln likväl upptagen som giltig och inverkar i sin mån på utgången af valet.

Det har väl sagts, att ifrågavarande valsätt skulle för valmyndigheterna medföra större besvär än det gamla, och att dess handhafvande förutsatte större räknefärdighet och omdömesförmåga än detta. Men, mine herrar, fordringarna i detta afseende äro dock icke större, än att de utan fara för misstag lära kunna ställas på magistraten i städerna och domhafvanden på landet, som skola verkställa röstsannmanräkningen, när det gäller politiska val.

Nämda valsätt har sin särskilda betydelse för oss derigenom, att då frågan om en lösning i större stil af rösträttsproblemet — frågan om en mycket omfattande, kanske allmän rösträtt — tränger oss in på lifvet, torde just det proportionella valsystemet jemte en något höjd åldersgräns befinnas vara den enda verkligt effektiva garanti, som kan uppställas. Nu förutsätter emellertid detta valsätt en fullständig omläggning af de hittillsvarande valkretsarna, och den

frågan torde ej så snart kunna föras fram till lösning. Men såväl den, som ifrar för lika valsätt för land och stad, som den, hvilken önskar en utsträckning af valrätten mycket långt, bör hafva det proportionella valsystemet i tankarna och bör vara med om att vi på ett eller annat sätt må kunna förvärfva praktisk erfarenhet af detsamma.

Herr talman! Det är endast för att tillkännagifva mina sympatier för grundtanken uti min bänkkamrats motion och för att konstatera, det lagutskottets afstyrkande utlåtande i sjelfva verket icke är grundadt på en åskådning, principiellt motsatt motionärens, som jag velat göra detta uttalande. Jag instämmer för öfrigt i herr Zetterstrands yrkande om bifall, på de af honom anförda skäl, till utskottets hemställan.

Angående införande af proportionella valmetoden vid val af stadsfullmäktige.
(Forts.)

Vidare anfördes ej. Efter af herr vice talmannen framställda propositioner biföll kammaren det af herr Zetterstrand under öfverläggningen gjorda yrkande.

§ 3.

Lagutskottets härefter föredragna utlåtande n:o 39, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kongl. Maj:t angående införande af den proportionella valmetoden vid val af kyrkofullmäktige samt kyrko- och skolråd i stad, blef af kammaren godkänt.

§ 4.

Å föredragningslistan fans vidare upptaget lagutskottets utlåtande n:o 40, i anledning af väckta motioner om ändrad lydelse af 26 § 1 mom. samt 30 § i lagen angående tillsättning af presterliga tjänster den 26 oktober 1883.

Om rösträtt vid prestval.

Lagutskottet hade till förberedande behandling mottagit två särskilda inom Andra Kammaren väckta motioner, i hvilka föreslagits ändring af gällande bestämmelser angående rösträtt vid prestval.

Den ena af dessa motioner, n:o 17, hade afgifvits utaf herr C. Olsson i Viken, som hemställt, att Riksdagen ville för sin del antaga följande ändrade lydelse af 26 § 1 mom. i lagen angående tillsättning af presterliga tjänster den 26 oktober 1883:

»Rösträtt vid prestval tillkommer — — — — —

och att icke heller någon må för andra beskattningsföremål än jordbruksfastighet utöfva rösträtt för större antal röster, än som svarar emot en femtionedel af kommunens hela fyrktal, eller i något fall för högre röstetal än ett tusen röster. Uppkommer vid — — — — —

skall bråkalet bortfalla.»

Uti den andra af ofvan berörda motioner, n:o 86, hade herr J. Nydal framställt förslag derom, att Riksdagen måtte för sin del besluta, att samma lagrum skulle erhålla följande ändrade lydelse:

»Rösträtt vid prestval tillkommer en hvar, som i församling, der

Om rösträtt
vid prestval.
(Forts.)

sådant val skall anställas, eger rättighet att i kyrkostämmas öfverläggningar och beslut deltaga; och gäller vid valet, i afseende på rösträttens utöfning och öfverlåtande på annan person, hvad för kyrkostämman är stadgadt. I församling å landet eger hvarje röstande en röst.»

Herr Nydals motion åsyftade jemväl ändring i nuvarande föreskrifter angående ordningen för prestvals förrättande, i hvilket hänseende motionären ifrågasatt, att 30 § 1 mom. af förevarande lag skulle erhålla följande lydelse:

»Valet skall, der så äskas, förrättas med slutna sedlar.»

Till gemensam behandling med sistnämnda motion i dess senare del hade lagutskottet förehaft en af herr *H. A. Segerdahl* inom Andra Kammaren väckt, till utskottet öfverlemnad motion, n:o 37, hvilken likaledes afsåge åstadkommande af ändrade bestämmelser angående ordningen för utöfvande af rösträtt vid prestval. I sådant syfte bade föreslagits, att Riksdagen måtte i skrifvelse till Kongl. Maj:t anhålla om utarbetande och framläggande för Riksdag och kyrkomöte af förslag till sådan ändring af 30 § i förberörda lag, att andra momentets sista stycke utbyttes mot bestämmelser af hufvudsaklig innebörd, att det vore röstberättigade tillåtet att sjelfva afgöra, huruvida de ville vid prestval rösta utan upprop i den ordning de anlände till kyrkan och framträdde till valbordet, samt att vidtaga vissa andra anordningar för underlättande af rösträttens utöfvande.

Lagutskottet hemställde:

1:o) att Riksdagen måtte i anledning af herrar Olssons och Nydals förevarande motioner, den senare i hvad den afsåge ändrad lydelse af 26 § 1 mom. i lagen angående tillsättning af presterliga tjenster, i skrifvelse till Kongl. Maj:t anhålla, att Kongl. Maj:t täcktes taga under öfvervägande, om och i hvad mån gällande bestämmelser om rösträtt vid prestval å landet kunde erfordra förtydligande eller jemkning, samt låta utarbeta och för Riksdagen framlägga förslag till den lagändring, hvartill förhållandena ansåges föranleda;

2:o) att herr Nydals motion i öfrigt icke måtte af Riksdagen bifallas; samt

3:o) att herr Segerdahls ifrågavarande motion icke måtte till någon Riksdagens åtgärd föranleda.

Vid utlåtandet voro fogade reservationer:

af herr *Zetterstrand*, som hemställt:

1:o) att Riksdagen måtte i anledning af herrar Olssons och Nydals förevarande motioner, den sistnämnda i hvad densamma afsåge ändrad lydelse af 26 § 1 mom. i lagen angående tillsättning af presterliga tjenster, i skrifvelse till Kongl. Maj:t anhålla, det täcktes Kongl. Maj:t låta utarbeta och för Riksdagen framlägga förslag till sådan ändring af berörda lagrum, att i församling å landet lika rösträtt vid prestval måtte tillkomma en hvar röstberättigad person;

2:o) att i anledning af herr Nydals motion i öfrigt Riksdagen i skrifvelse anhölle, det Kongl. Maj:t måtte för Riksdagen framlägga

förslag till sådan ändring af 30 § 1 mom. i nyssberörda lag, att prestval, der så äskades, skulle förrättas med slutna sedlar; och

3:o) att med föranledande af herr Segerdahls motion Riksdagen jemväl hos Kongl. Maj:t i skrifvelse anhölle om utarbetande af förenklade bestämmelser angående tillvägagåendet vid prestval;

Om rösträtt
vid prestval.
(Forts.)

af herr *Lindhagen*, som på anförda skäl instämt i herr Zetterstrands hemställan. Med herr Lindhagen bade herr *Gussing* samt, i hufvudsak, herrar *Andersson* i Helgesta och *Nilsson* i Skärhus instämt.

Sedan *punkten 1* blifvit föredragen, anförde

Herr Olsson i Viken: Herr talman! Jag får erkänna, att jag aldrig tänkt högt om Första Kammarens reformvänlighet, men jag ser nu, att jag icke desto mindre tänkt för högt om den, då jag inbillade mig, att Första Kammaren skulle kunna acceptera den blygsamma reform af rösträtten vid prestval, som jag i min motion föreslagit. Första Kammaren har nemligen redan godkänt detta utaf förste-kammar-ledamöterna inom utskottet dikterade utlåtande.

Då jag genomläste detsamma, trängde sig på mig några reflektioner som jag nu skall be att få delgifva kammaren. De flesta utaf de anmärkningar, som utskottet rigtat emot herr Nydals motion, förutsåg jag. Likaså stod det klart för mig, hvilken anklag dylika invändningar hafva inom representationen; och just därför formulerade jag mitt förslag så, att det icke skulle träffas utaf dessa anmärkningar. Utskottet säger t. ex. på sid. 14, att »jordbruksfastigheterna härutinnan intaga en i någon mån privilegierad ställning, torde icke böra anses obilligt eller olämpligt, då presterskapets afföning åtminstone i regel äfven nu hufvudsakligen utgår af fastigheterna inom vederbörande församlingar». Ja, därför föreslog nu jag icke heller sloppande af nu gällande bestämmelsen, att för andra beskattningsföremål än jordbruksfastighet rösträtt ej må åtnjutas för mer än $\frac{1}{2}$ af det rösttal, som eljest bör tillkomma någon. Strax derefter säger utskottet: »Ej heller i öfrigt synes det utskottet sakna berättigande, att röstberäkningen vid prestval grundas å en graderad skala.» Af pietet för herrar senatorers svaghet för graderad skala satte jag ej heller i fråga att stryka en sådan. Sedan utskottet sålunda bredt ut sig i anmärkningar mot herr Nydals förslag, hvilka anmärkningar icke träffa mitt, tycker det sig kunna inskränka sig att på några rader motivera sitt afstyrkande af mitt förslag. Det heter på sid. 15: »Med hänsyn till sålunda påpekade förhållanden finner utskottet det mindre lämpligt att redan nu, innan närmare erfarenhet vunnits om verkningarna af den vidtagna rösträttsbegränsningen, frångå den grund för röstberäkningen vid prestval, hvilken alltså helt nyligen blifvit fastställd.» Ja, på dessa verkningar lär man nog få vänta rätt länge, då vederbörande valförrättare ej torde hafva lika klart för sig som lagutskottet, att en ändring i lagen om prestval verkligen genomfördes år 1900 i och med beslutet om den kommunala rösträttens begränsning. Utskottet erkänner sjelf öfverst på sid. 16,

Om rösträtt vid prestval. att denna »lagändring knappast varit föremål för särskildt öfvervägande». Vill då utskottet verkligen hafva prejudikat på att en lagändring kan genomföras utan särskildt öfvervägande? Jag tror, att man bör akta sig för dylika prejudikat. Vidare säger utskottet på sid. 15: »Att lagstadganden, hvilka till sin lydelse icke få ändras utan iakttagande af särskilda, mer betryggande former, kunna till innebörden röna inverkan af lagändringar, som tillkommit i annan ordning, utgör nemligen ett förhållande, som ostridigt kan flerstädes på skilda lagstiftningsområden förekomma.» Alltså, till sin lydelse, d. v. s. till formen få de icke ändras utan betryggande former, men till den faktiska innebörden få de ändras utan betryggande former, ja till och med utan särskildt öfvervägande. Kan man tänka sig någon större formalism?

Sedan utskottet sålunda sökt häfda den uppfattning, att en begränsning af rösträtten vid prestval lemnades på köpet genom beslutet år 1900, slutar det med att gifva mig rätt deruti, att »i praxis olika meningar hafva framträdt rörande tillämpligheten af denna begränsning», och föreslås därför en skrivelse till Kongl. Maj:t, deri begäres, att den ändring, som enligt utskottets uppfattning år 1900 genomfördes i lagen om prestval, blir tydligt uttryckt i lagen. Jag kan omöjligt nöja mig med en dylik skrivelse, emedan det oformliga ändå skulle kunna inträffa, att en person vid prestval skulle komma att förfoga öfver inemot dubbelt så många röster som samme person vid kyrkostämmobeslut. Antag t. ex., att hela fyrktalet i en församling är 20,000 och att en jordegare innehar 4,000 fyrkar, hvilka jemlikt lagen den 9 november 1900 i och för röstberäkning på kyrkostämma reduceras till 2,000 röster, och antag vidare, att ingen annan i församlingen eger så många fyrkar, att en reduktion behöfver ske. Då blir församlingens hela rösttal 18,000 röster, och den nämnde jordegaren får vid prestval $\frac{1}{5}$ af detta antal, d. v. s. 3,600 röster, medan samme person på kyrkostämma — såsom jag nämnde — icke får mer än 2,000 röster. Kan det vara rimligt att, om jag så får säga, vända upp och ned på den skilnad i rösträtt, som föregående tidens lagstiftning velat hafva, då man röstar vid prestval och då man röstar på kyrkostämma.

En mycket hög auktoritet, nemligen vår nuvarande regering, har ansett det vara så viktigt, att den kommunala rösträtten begränsades åtminstone så pass mycket som skett, att den till och med vill gifva grundlagens helgd åt denna inskränkning i de stora fyrkinnehafvarnes makt; men vid prestval då det icke gäller några ekonomiska angelägenheter, då den fattiga har lika stora intressen att bevaka som den store fyrkpatronen — emedan dessa intressen, såsom fallande inom det andliga lifvets område, icke kunna vägas med fyrkar — der vill man tillmäta penningen ett vida större inflytande, än man funnit lämpligt på kommunal- och kyrkostämma. Afven om man ej erkänner sanningen af den sats, som Geijer uttalat, att det personliga är det högsta i historien, får man väl åtminstone erkänna, att det personliga är det högsta i religionen, och deraf följer väl, att personlighetsprincipen så mycket som möjligt bör tillämpas vid ordnandet af religiösa förhållanden.

Då jag, som sagdt, icke vunnit något understöd i Första Kammar-*Om rösträtt vid prestval.*
ren — och jag väl knappast gör det i denna kammare heller — för *(Forts.)*
det förslag till lagändring, som jag lemnat i min motion, saknar jag vidare anledning att moderera mitt yrkande derhän, som jag af opportunitetsskäl gjort i min motion, utan får jag yrka bifall till herr Zetterstrands reservation.

Herr Nydal: Herr talman! Lagutskottet har afstyrkt min motion om lika rösträtt vid prestval i församlingar på landet och i stället föreslagit, att Riksdagen skall i skrifvelse till Kongl. Maj:t anhålla om det förslag till ändring i berörda hänseende, »hvertill förhållandena anses föranleda». Dermed anser utskottet en sådan ändring i gällande bestämmelser angående prestval, som kunde betingas af den år 1900 vidtagna begränsningen af den kommunala rösträtten på landet. Mot denna hemställan hafva fem utskottsledamöter från denna kammare, med herrar Zetterstrand och Lindhagen i spetsen, afgifvit en reservation och föreslagit, äfven de, en skrifvelse i ämnet, men med förordande af den lika rösträtten vid dessa val. Jag ber att få frambara min tacksägelse till de ärade reservanterna, på samma gång jag vågar uttala den förhoppning, att Andra Kammar-
aren skall bifalla reservationen.

Nu kan det sägas — och kanske det kommer att sägas under debatten — att det vore klokare att godkänna lagutskottets skrifvelseförslag, hvarigenom ett praktiskt resultat kunde vinnas, än att bifalla reservationen, hvarigenom frågan för denna gång helt och hållet skulle förfalla. Jag har, som sagdt, en annan uppfattning. Det är visserligen, ett vanligt resonnement, att det är bättre taga hvad som fås än att få ingenting, och det må gerna medgifvas, att det mången gång kan vara klokare att låta sig nöjas med det lilla, som för tillfället tros vara möjligt att ernå, än att begära hvad man visserligen anser vara endast rätt och billigt, men som icke så snart kan vinnas. Jag tror dock icke, att denna taktik alltid är den klokaste. Det har nog mer än en gång händt, att en reform — jag menar en verklig, en effektiv reform — undanskjutits till en aflägsen framtid endast därför, att man för tillfället låtit sig nöja med något, som blott var en skenreform och som sedermera under lång tid fått göra tjenst såsom en förskansning mot hvarje vidare framåtryckande på det hållet. Jag tror aldeles säkert, att resultatet af ett bifall till utskottets förslag endast skulle blifva en sådan menlös, men för vidare utveckling hinderlig lagstiftningsåtgärd. Om den genomförda begränsningen af den kommunala rösträtten på landet skall, såsom lagutskottet håller före — och i det fallet tror jag, att utskottet har rätt — tillämpas jemväl vid den röstberäkning, som eger rum vid prestval, och om tillika sådana jemkningar af de i prestvalsförordningen stadgade röstmaxima vidtagas, som utskottet gifvit en antydning om, sådana jemkningar, att de förhållanden, som nu finnas anvisade mellan rösträtten vid kyrkostämman och rösträtten vid prestval, fortfarande bibehållas, så skulle visserligen derigenom för de högre fyrkatalen rösträtten vid prestval underkastas en ytterligare begränsning, som i och för sig på många ställen icke vore så obetyd-

Om rösträtt
vid prestval.
(Forts.)

lig. Men hvad skulle egentligen vinnas dermed? Denna reform, om jag så skall kalla den, skulle icke vara egnad att tillfredsställa en enda verklig reformvän, utan den skulle blott tjena till att för en längre tid sätta en slags pregel af oantastlighet på den sålunda omformulerade prestvalsförordningen. Deremot är det min bestämda öfvertygelse, att om vi, som hafva den äsigten, att lika rösträtt vid prestval är det enda rigtiga, hålla fast dervid, utan att inlåta oss på någon kompromiss, skall detta mål — den lika rösträtten — långt förr uppnås, än om vi söka närma oss målet med sådana tuffjät, som utskottet här inbjuder oss till. För dem, som se denna fråga ur samma synpunkt, som jag ser den, är det af ringa vigt, om en person tillåtes att vid prestval förfoga öfver 5,000 röster eller endast 2,500 röster, om han får hafva 2,000 eller endast 1,000 röster. Så länge prestvalsförordningen tillstädjer, att den ene röstegande församlingsmedlemmen får utöfva en mångfaldigt större rösträtt än den andre, så länge skall denna förordning kränka vår humanitets- och rättskänsla och utgöra ett föremål för vår ovilja. Jag vill särskildt fästa uppmärksamhet derpå, att enligt nu gällande bestämmelser äfven bolag, bränvinsbolag ej ens undantagna, äro röstberättigade vid val af själasörjare, och att det numera finnes icke så få landsförsamlingar, der den afgörande makten vid dessa val ligger i händerna på bolag. Huru orimligt ett sådant sakernas skick är, behöfver jag icke i denna kammare spilla ett ord på. Jag tillåter mig blott att erinra om, hurusom vid en prestvalsförrättning för några år sedan här i hufvudstaden valförrättaren nekade att låta bolag rösta. Han ansåg tydligen, att dessa själlösa personligheter icke äro mottagliga för någon religionsvård. Genom att blott sänka de hittills medgifna röstmaxima skulle bolagen icke förlora sin rösträtt vid prestval, och mångenstädes skulle ej ens deras dominerande inflytande vid dessa val upphöra. Det är sant, att ej heller jag har föreslagit att fränkänna bolagen ifrågavarande rösträtt, men genom per-capita-omröstningens införande skulle denna rösträtt, om ej teoretiskt upphäfvas, dock blifva utan all praktisk betydelse.

Den nuvarande ordningen, som gifvit anledning att kalla vår kyrka fyrkkyrka i stället för folkkyrka och som genom den ändring lagutskottet ställer i utsigt endast skulle i allt väsentligt konserveras, kan icke vara till välsignelse för församlingen. Skall presten bygga sin förhoppning om befordran på bolagsherrar och sockenpatroner, är det då icke fara värdt, att detta förhållande skall ofördelaktigt inverka på hans personlighet, på hans embetsutöfning, fara värdt, att han skall känna sig frestad att blifva de maktendes tjänare, men glömma sina dyra pligter mot de många små, mot de arbetande och betungade inom församlingen? Det kan ej heller, i fråga om det förtroende, hvarmed den nyvalde presten mottages af sin församling, vara så utan all betydelse, om han valts af en minoritet eller af en majoritet. Men om någon för en framgångsrik verksamhet behöfver åtnjuta ett oinskränkt och allmänt förtroende från deras sida, bland hvilka han är satt att verka, så är det för visso presten. Derfor bör det också, om någonsin, vid *hans* val röstas efter hufvudtal.

Nu tänker kanske någon, att det vore väl ändå ett alltför stort

steg att från nu gällande röstskala med ens öfvergå till per-capita-omröstning. Ja, mitt förslag kan måhända vid första påseendet förefalla något radikalt, helst om man tar hänsyn till de ytterst illiberala rösträttsbestämmelser, som vi fått vänja oss vid här i landet, äfvensom till den stora betänksamhet, som anses utmärka vår Riksdag. Men jag tror, att man vid närmare eftersinnande skall inse, att det icke är så farligt med radikalismen härvidlag.

*Om rösträtt
vid prestval.
(Forts.)*

Först och främst är att märka, att jag icke har föreslagit, att andra än de redan röstberättigade skulle få rösträtt, ehuru enligt nuvarande förhållanden eu stor del af dem, som bidraga till presterskapets aflöning, är utestängd från rättighet att deltaga i val af prest, och detta icke blott dissenters, utan alla, som icke äro bevillningstaxerade och således icke kommunalt röstberättigade. Hvad jag föreslagit är icke allmän rösträtt vid prestval, utan blott lika rösträtt för redan röstberättigade.

Vidare tror jag, att opinionen bland vårt folk redan länge varit mogen för denna lagändring. Äfven bland personer med i öfrigt utpreglad konservativ åskådning finnas, såsom jag erfarit, många anhängare af den lika rösträtten vid dessa val. Folkets rättskänsla, dess samvete har sagt det, att åtminstone i denna angelägenhet den fattiges röst bör få väga lika mycket som den rikes. Att lägga taxeringslängden till grund för församlingsmedlemmarnes inflytande vid val af själasörjare och att sålunda på sätt och vis göra penningen till norm för deras andliga, ja, hvarför icke säga religiösa, värdesättning, det kan väl ändå icke vara kristligt, det kan väl icke vara förenligt med andan af Kristi evangelium. Eller är presten, som dock kallas Kristi tjenare, mera till för de rike än för de fattige? Är det icke snarare tvärtom? Inte utgick väl kallelsen till gudsriket i främsta rummet till de rike och mäktige i denna världen? Var det icke snarare till de fattige, de små, de föraktade, de betryckte? — Jag kan ännu i dag icke finna någon öfverdrift i de ord, jag under intrycket från ett prestval, som jag för flera år sedan öfvervar, nedskref i min annotationsbok. Jag nedskref der bland annat: »Skall man till och med i det hus, som benämnes Guds, i det hus, öfver hvilket är rest hans tecken, som helgade fattigdomen och som framhöll personligheten, människovärdet, såsom det ojemförligt högsta af alla värden här i tiden, skall man då äfven der sätta mammon i högsätet och förakta den fattige?»

Man klagat öfver vår tids materialistiska tänkesätt och sträfvan. För min ringa del vet jag icke, om vår tid i det afseendet öfver hufvud är sämre än gängna tider. Men om vi icke vilja, att vårt folk skall fostras i den föreställningen, att penningen är det allra förnämsta här i världen, böra vi icke behålla en lagbestämmelse, som på ett så påtagligt sätt, som vår nu gällande prestvalsförordning gör det, sätter penningvärdet öfver människovärdet.

Om nu Andra Kammaren bifaller reservationen, skall visserligen detta för närvarande icke föranleda något positivt resultat, när Första Kammaren redan har godkänt lagutskottets hemställan. Men en sådan opinionsyttring skall dock icke vara gjord förgäfvets. Den skall mottagas af det stora flertalet af vårt folk med gillande och glädje. Den skall upfattas såsom ett erkännande af fattigmans människo-

Om rösträtt
vid prestval.
(Forts.)

värde. Den skall, denna opinionsyttring, hafva, om ingen annan betydelse, så åtminstone den att vara ett vittnesbörd derom, att Andra Kammaren ser dessa förhållanden från en högre och ideellare synpunkt, än som gjorts gällande i vår prestvals-förordning.

Herr talman! Jag anhåller om afslag å den föredragna punkten i utskottets betänkande samt bifall till första punkten i herr Zetterstrands reservation.

I detta anförande instämde herrar *Åkerlind, Styrländer, Kvarnzelius, Olsson* i Fläbro, *Broström, Ericsson* i Vallsta, *Nordin* i Sättna, *K. G. Karlsson* i Göteborg, *Berg* i Göteborg, *Hedlund, Kinnman, Spangenberg, Jansson* i Edsbäcken och *Norberg*.

Herr Redelius: Herr talman! Jag har begärt ordet för att yttra mig något litet angående de två frågor, som nu på en gång föreligga till behandling, den ena angående konsekvenserna vid prestval af den inskränkning i den kommunala rösträtten, som för kort tid sedan egt rum, och den andra angående den lika rösträtten mellan de kommunalt röstberättigade vid prestval.

Hvad den första punkten angår, så är det onekligen sant, hvad utskottet framhållit, att inskränkning af den kommunala rösträtten medfört en ändring i prestvals-förordningen, fastän indirekt, just på den grund, att i sistnämnda förordning stadgas, att rösträtt vid prestval grundar sig på rösträtt i kyrkostämman; och rösträtt i kyrkostämman grundar sig på rösträtt i kommunalstämma. Och när nu Riksdagen efter långa underhandlingar och öfverläggningar och skiftande beslut kunde ena sig så mycket, att det skett en begränsning af den kommunala rösträtten, har detta haft till följd, att också en inskränkning af rösträtten egt rum beträffande prestval.

Men derutinnan har nu likväl yppat sig olika tolkningar. Jag såsom prestvalsförrättare har talat vid andra valförrättare om den saken, och det har befunnits, att man haft olika meningar. För min del ber jag att få tillkännagifva, att jag tolkat konsekvensen af den nämnda inskränkning i den kommunala rösträtten så, att vid prestval likaledes inskränkning skall ega rum. Andra hafva ansett, att, eftersom lagen angående tillsättning af presterliga tjänster är af kyrkolags natur och sålunda skall blifva föremål för kyrkomötets yttrande o. s. v., det beslut, Riksdagen fattat om den kommunala rösträtten, icke grundlagsenligt kan hafva något inflytande på ifrågavarande lag och dess tillämpning. Jag har blott velat relatera, att somliga hafva haft denna uppfattning och handlat derefter vid åtskilliga val. För min del hyser jag, som sagdt, en annan uppfattning i denna fråga och har tillämpat densamma särskildt vid tvenne val, som jag detta år förrättat. Detta är en sida af denna fråga.

En annan är den, att det kan uppkomma olikhet i tillämpningen af prestvals-förordningen, då ett pastorat består af mer än en församling, d. v. s. två eller flera socknar. Då uppstår nemligen en fråga, som visat sig svår att lösa för en och annan hărădsskrifvare åtminstone, som jag känner och hvilka det ålegat att upprätta val-längder vid prestval. De hafva nemligen varit tveksamma, huru de

skulle gå till väga, om de skulle tillämpa den nämnda lagen om inskränkning i den kommunala rösträtten eller icke, om de i förra fallet skulle först reducera röstetalen för hvarje särskild församling och så lägga i hop röstsummorna för båda, eller om de borde anse de två eller flera församlingarne såsom en enda valförsamling och reducera inom denna såsom enhet utan afseende derpå, att den i verkligheten utgöres af två eller flera församlingar.

För min del har jag tolkat ifrågavarande lag så, att jag betraktat hvarje pastorat såsom en valförsamling, utan att fästa afseende vid om pastoratet består af två eller flera församlingar, och derefter reducerat röstetalen för de högre röstegande. Och jag tror mig hafva haft goda skäl för denna min uppfattning.

Men nu uppstår i alla händelser en oegentlighet. Och jag gifver den talare, som först hade ordet i detta ärende, rätt derutinnan, att en person på så sätt verkligen kan komma att få rösta med större röstetal vid prestval än på kyrkostämma, nemligen i det fall, att valförsamlingen består af två eller flera församlingar, men icke annars. Består den blott af en församling, ställa sig rösträttsförhållandena alldeles lika vid kyrkostämma som vid prestval. Är det åter flera församlingar, som ingå i ett pastorat, kan det lätt hända, att en person vid prestval får dubbelt så många röster, som han har på kyrkostämma, på grund deraf att, när flera församlingars röstetal sammanläggas, tionde- eller femte-delen deraf naturligtvis blir större än inom de särskilda församlingarna är fallet.

Det förefinnes således en olikhet ej blott i uppfattningen, utan äfven i tillämpningen af ifrågavarande lag. Och lagutskottet har ansett, att denna olikhet borde föranleda en rättelse, och i det afsendet velat påkalla Kongl. Maj:ts medverkan för ästadkommande af en förklaring och möjligen behöflig jemkning i gällande bestämmelser om rösträtt vid prestval å landet. Jag tror också, att en sådan jemkning kan behöfvas. Ty faktiskt blir röstetalet i många fall större vid prestval, än man tänkt sig att det skulle blifva, då man fattade beslut om den kommunala rösträttens begränsning, större, än man tänkt sig, just genom sammanläggning af röster från flera församlingar. Jag tror derför, att det föreligger skäl till affåtande af en sådan skrivelse, som lagutskottet föreslagit.

Hvad vidare beträffar den graderade röstskalan för medlemmarne af en och samma valförsamling, ber jag att få erinra om det faktum, som för ingen af herrarne torde vara obekant, att före 1862 års förordning det var jordegarn, som allena hade rösträtt vid prestval. Intet bolag, ingen industriel anläggning åtnjöt dylik rätt, så vida icke dem tillhörig fastighet var i mantal satt. Men det året skedde en inskränkning, så till vida, att jordegarn fingo dela med sig rösträtt äfven åt andra; och sedermera har saken utvecklats på sätt vi alla känna till.

Nu frågar jag: hvad är det för grund till den graderade röstskalan härvidlag? Jo, grunden, menar jag, ligger deri, att det ursprungligen var jordbrukarne, som till allra största delen aflönade presten. Och före tillkomsten af de på grundvalen af 1862 års förordning utfärdade resolutioner betalade inkomstegarn ingen skatt,

*Om rösträtt
vid prestval.
(Forts.)*

*Om rösträtt
vid prestval.*
(Forts.)

intet bidrag till presternas aföning. Den bestreds nästan uteslutande af jordbrukarne. Naturligtvis hafva, sedan öfriga skattdragande fått med dessa deltaga härutinnan, dessa också fått någon rösträtt vid prestval. Denna rösträtt står väl icke, såsom vi alla veta, i full proportion till deras kommunala utskylder, men det är dock någon proportion. Ännu i denna stund är det jordbrukarne, som på landet åtminstone i regel betala det mesta af prestens aföning, och därför kan det tyckas vara skäl, att dessa äfven hafva det mesta att säga med afseende på prestvalen, d. v. s. större valrätt.

Hvad beträffar således den lika, den personliga rösträtten i detta fall, får jag bekänna, likasom utskottet gjort, att den är mycket tilltalande. Och i händelse de, som härvidlag betala mest, d. v. s. jordbrukarne, förklara sig till öfvervägande flertal afstå från denna sin obestriddliga företrädesrätt, som från deras sida sedt är billig och rättmätig, har jag för min del icke någon anledning att motsätta mig det. Men till dess de det gjort, kan jag icke vara med om att fråntaga dem den rätt, de nu hafva.

Hvad då beträffar talet om det personliga värdet, så vill jag icke inlåta mig på det, ty mina herrar, jag tror, att jag hvarken blir bättre eller sämre, om jag väljes af 100 eller 500 personer eller ock af en enda. Jag har åtminstone icke märkt sjelf och med mig sjelf, att jag blifvit annorlunda, därför att jag en gång befordrades genom en mans röst och en annan gång genom en stor mängd röster. Jag tror icke det betyder så mycket, som vår ärade kamrat herr Nydal sökte göra gällande. Ehuru det var mycket behjertansvärdt i och för sig hvad han sade, tror jag dock icke, att det har tillämpning på den föreliggande frågan, ty dit hörde det mycket litet.

Jag tror icke det finnes någon utsigt till att inom den allra närmaste framtiden åtminstone kunna åstadkomma någon ytterligare inskränkning i den kommunala rösträtten, men kommer något sådant i fråga, skall jag ta det i allvarligt öfvervägande.

Men på de skäl utskottet anfört, tror jag, att man tryggt kan hemställa om bifall till utskottets hemställan i första punkten.

Herr Höjer: Herr talman, mina herrar! Jag hade visserligen icke tänkt begära ordet under aftonens diskussion, men det är mig alldeles omöjligt att med tystnad låta lagutskottets föreliggande betänkande gå förbi.

Jag skall, med det orubbliga lugn som hör till min natur, anhålla att få till protokollet antecknad min allvarligaste protest mot den — tillåt mig säga det, mina herrar — oförskämda cynism, som ligger i motiveringen till lagutskottets föreliggande utlåtande. Lagutskottet säger: — — — — — »att äfven enligt nuvarande bestämmelser jordbruksfastigheterna intaga en i någon mån privilegierad ställning, torde icke böra anses obilligt eller olämpligt, då presterskapets aföning åtminstone i regel hufvudsakligen utgår af fastigheterna inom vederbörande församlingar samt egarne af *jordbruksfastighet* onekligen representera det mest *stadigvarande intresset*». »Det mest stadigvarande intresset» uti församlingens angelägenheter, mina herrar, representeras alls icke företrädesvis af egare till jord-

bruksfastighet, som kunna vara kyrkligt och religiöst fullkomligt ointresserade, utan det mest stadigvarande intresset i församlingens angelägenheter representeras och kommer att representeras, så länge som den svenska kyrkan står, i främsta rummet af de fromma, som hafva ett verkligt religiöst kyrkligt intresse, de må så skatta för 1,000 fyrkar eller 10. Det är på denna grund bland annat, som jag anser, att det ligger i sakens natur, att med afseende på det val, hvarom här är fråga, den ene medlemmen af vår kristna kyrka skall betyda precis lika mycket som den andre. Det är gud ske lof ännu så länge i vårt land på det viset, att det religiösa intresset absolut icke är beroende af en större eller mindre förmögenhet. Vidare säger utskottet, att »en tillfyllestgörande anledning att tillerkänna de förmögna elementen inom församlingarne ett relativt större inflytande torde ligga i den trygghet, som en dylik anordning innebär särskildt därför, att vid sådana befattningars tillsättande behörig hänsyn tages till *de olika sidorna af den presterliga verksamheten*», och vidare säger utskottet, att det åligger presterskapet en hel mängd andra viktiga uppgifter af hufvudsakligen administrativ natur, hvarest det tillägger, att det »för den stora mängden bland röstberättigade torde möta svårigheter att förskaffa sig några närmare underrättelser om sökandenas kvalifikationer att fullgöra dessa senare uppgifter». Lagutskottets högt ärade ledamöter måste icke ha varit just mycket med om prestval, vare sig i stad eller på land. Jag har haft nöjet att bevittna begge delarne. Jag har varit vittne till många prestval på landet, och jag har deltagit — upprigtigt sagdt, som intrigör — uti prestval i Sveriges hufvudstad, hvadan jag kan något så när bedöma hvad detta betyder, att man vid prestval tar hänsyn till och eger kunskap om kandidaternas förmåga att fylla de administrativa åliggandena. Man ser här i Stockholm, huru de röstande — och det är visserligen icke uteslutande de höga röstetalen, utan lika mycket de små — fått ganska bra korn på presternas förmåga att fylla sina administrativa åligganden; och därför ha vi också i Stockholm fått en utmärkt uppsättning af prester, som äro framstående i uppfyllandet af sina »administrativa åligganden», under det att de ofta kanske mycket mindre, än hvad jag skulle kunna göra det, förstå att uppfylla sina åligganden, när det gäller verklig *själavård* inom församlingarna.

Slutligen har utskottet talat om voteringen med öppna eller slutna sedlar. Nå väl, det är en bagatell, om man så vill, men med samma fullkomliga okunnighet om hvad som händer och sker i världen gör lagutskottet här följande uttalande: »I den mån tryckta valsedlar skulle tillhandahållas, torde sådant i de flesta fall komma att stå i samband med en valagitation, som det vid dessa val är mer än eljest önskvärdt att undvika.» När jag läste de der raderna i lagutskottets betänkande, höll jag nästan på att falla ifrån stolen. Med det nuvarande sättet att rösta har jag deltagit i åtskilliga valagitationer, och de valagitationerna ha stundom varit af det slag, att sannerningen den onde sjelf skulle ha applåderat åt den framgång dessa agitationer många gånger haft. Tänker sig lagutskottet möjligheten, att vid votering med slutna sedlar valagitationen skulle kunna bli till och med *värre*, än hvad den nu i sjelfva verket är på många

Om rösträtt håll, både i Stockholm och på landsbygden, när det gäller att sätta vid prestval till prester?

(Forts.)

Jag skall icke längre upptaga herrarnes tid med det här bedröfliga ämnet eller längre kritisera motiveringen i lagutskottets betänkande, utan endast helt enkelt yrka bifall till reservationen.

Herr von Schéele: Herr talman, mina herrar! Min ungdomskamrat, som nyss här uppträdde, är för väl bekant hos kammaren, för att jag skulle behöfva erinra om hans lifliga sinnelag, som gör, att man icke får allt för strängt taga honom på orden i hvad han sagt rörande en, såsom vi väl alla äro ense om, i alla afseenden så aktingsvärd embetsmannakår som Stockholms presterskap. Då jag emellertid känt mig uppfordrad att begära ordet för att uttala detta, skall jag begagna tillfället att också säga något litet med hänsyn till sjelfva frågan, som föreligger.

Denna fråga kan ses ur principiell eller ideal synpunkt, men den kan och bör framför allt tagas praktiskt, d. v. s. i anslutning till rådande förhållanden. Från den förra synpunkten finner jag hvarken motionärer eller reservanter sigta nog högt, enär de hvar på sitt sätt häfda ett visst fyrktalsvälde. Personlighetsprincipens ideala rätt på det andliga området har jag, utan att underkänna samfundets betydelse äfven härvidlag, under hela min verksamhet i kyrkans tjänst sökt offentligt och enskildt häfda, och den ligger mig framgent allt för varmt om hjertat, för att jag skulle kunna i detta afseende vara med om den uteslutning af en stor mängd både qvinnor och fattiga män, som såväl motionärer som reservanter kanske oafsigtigt göra gällande.

Sedd åter ur verklighetens alltid mer eller mindre sneda synvinkel, ställer sig saken helt annorlunda. Stat och kyrka äro i Sverige sedan flera århundraden tillbaka förbundna med hvarandra, och jag vågar säga, att denna förbindelse på det hela ländt till gagn för begge parterna. Att historien understundom samlar sig till språng, såsom en ärad medlem af denna kammare på annat ställe för kort tid sedan yttrade, är ett faktum, som jag ej vill motsäga. Men historien tar sådana språng, när hon blir hindrad uti sin stilla, sunda utveckling, och nog måtte vi väl vara ense om, att man icke bör framkalla något dylikt, utan fastmer se till, att, så vidt på oss beror, det historiska framåtskridandet måtte försiggå på så litet revolutionär väg som möjligt. Derfor har jag tänkt, att det, med hänsyn till den viktiga fråga, som här föreligger, vore bra mycket lyckligare, om man nöjde sig med hvad man nu kan få i detta hänseende genom antagande af utskottets hemställan, som ju redan blifvit af medkammaren antagen, då man inser, att det dock är ett steg i den rätta riktningen, än om vi skjuta ifrån oss detta, därför att det icke är hvad man anser sig ha rätt att önska såsom framtidsmål.

Utskottets hemställan går ut på ett icke blott formellt, utan tillika reelt aflägsnande af de olägenheter, som blifvit en följd af bristande öfverensstämmelse mellan § 26 mom. 1 i den gällande prestvalsförordningen och den genom lagen af den 9 november 1900 gjorda begränsningen af den kommunala rösträtten på landet. Det råder nem-

ligen flerstädes olika meningar icke blott om den senare bestämmelsens laga kraft med hänsyn till förstnämnda, äfven kyrkomötets röstsfer tillhörande förordning — redan vid ett föregående tillfälle har jag tillkännagifvit min från utskottet skiljaktiga uppfattning häruti — utan äfven om sättet att vid prestval tillämpa den nya lagbestämmelsen. Härtill kommer utöfver sagda, redan i sig betänkliga oordning, att det nuvarande oeffterrättlighetsståndet i många fall, såsom ju uppvisadt blifvit, medfört och, om icke rättelse sker, framgent kommer att medföra ökad orättvisa mot de små i sambället genom utvidgning i stället för inskränkning af större röstegares inflytande på valet. Han I tänkt härpå, mina herrar?

Blott ett enda ord till, och detta af principiell natur! Jag tror nog, att man kan gå för långt i att pålägga presten borgerliga uppdrag, och är viss, att detta tyvärr verkligen har hos oss skett på bekostnad af möjligheten för honom att sköta sina andliga värf, som ju alltid borde sättas främst. Men å andra sidan bör man ej heller glömma den evangeliska ståndpunkt, hvilken vi svenskar ännu såsom ett folk i stort sedt intaga. Den evangelisk-lutherska kristendomen har ställt sig i opposition mot både den katolska och den reformerta kristendomsåskådningen, som, huru motsatta hvarandra dessa kyrkor än månne vara, dock äro uti det hänseendet likartade, att de uppdraga en snart sagdt öfverstiglig gränslinie mellan det andliga området och det borgerliga, något, som den svenska kyrkan såsom evangelisk-luthersk icke kan vara med om. Fastmer hålla vi på, att äfven det timliga lifvet är af Gud anordnadt, och att man i en borgerlig kallelse kan tjena Gud lika väl som i det presterliga kallet. Från ståndpunkten af en sådan kyrklig åskådning håller jag före, att vi böra akta oss för att alltför mycket drifva på den grundsats, som blifvit här antydd och, hvilka förtjenster den än må hafva, icke har den att vare sig till ursprung eller till innebörd vara *svensk*.

Under starkt betonande af den utaf mig anförda motivering och sålunda i flerfaldig motsats mot de för utskottet bestämmande motiven, ber jag, herr talman, få ansluta mig till utskottets hemställan i den nu föredragna första punkten.

Herr Zetterstrand: Herr talman, mine herrar! Om kammarledamöterna genomläst den af herr Lindhagen med flere vid detta utlåtande afgifna reservationen, så hafva de af densamma funnit, att i Göteborg har sedan ålder rösträtt vid prestval tillkommit hvarje man eller qvinna, som uppnått 21 års ålder och som är för sig sjelf mantalsskrifven. Detta är den mest demokratiska röstform, som jag kan tänka mig. I flere andra af våra större städer och äfven i en och annan af de mindre gör sig också, beträffande prestval, ett mycket demokratiskt system gällande, om det också icke går så långt i detta afseende som i Göteborg. Jag anser mig emellertid kunna påstå, att detta system för prestval i dessa andra städer, på hvilka jag nu syftar, är sådant, att det för de lägre röstetalen medför ett obetingadt och alldeles afgörande inflytande på resultatet af valet. Nu har den närmast föregående talaren sagt, att personlighetsprincipen härvidlag ligger honom mycket varmt om hjertat, men han tycktes på samma

Om rösträtt
vid prestval.
(Forts.)

Om rösträtt
vid prestval.

(Forts.)

gång vilja framhålla, hurusom erfarenheten gifve honom det vittnesbörd, att en sådan princip icke borde obetingadt och alltid följas. (Gent emot ett sådant uttalande vill jag nu påstå, att man, så vidt jag vet, ej hört några olägenheter förspörjas af det sätt för anställandet af prestval, hvilket användes vare sig i Göteborg eller i de andra af mig nyss åsyftade städerna. Jag är aldeles öfvertygad om, att det system, som i dessa städer gör sig gällande med afseende på valet af själasörjare, skulle kunna med samma rätt och utan någon olägenhet göra sig gällande äfven i Sveriges öfriga städer, ty hvarför skulle befolkningen i Göteborg eller de först åsyftade städerna vara mer än den öfriga stadsbefolkningen skiekad att på detta sätt sjelf utse sina själasörjare? Och om jag således måste utgå från, att äfven invånarne i andra städer skulle vara mogna för en dylik rösträttsreform, så kan jag ej heller finna, hvarför icke äfven landsbygden eller landtbefolkningen skulle få anses vara lika mycket skiekad att få välja sina själasörjare på samma sätt, som vissa städer nu göra.

Mina herrar! Vi röra oss här helt och hållet på det religiösa området. På detta böra vi gifva ett aldeles obetingadt berättigande åt individen. Det förefaller mig då, som om vi, hvilka här sitta, gjorde rätt, om vi afstode från de företräden, som på detta religiösa område tillkomma oss på grund af större kapital, på grund af fast egendoms innehafvande, på grund af större löneinkomster, på grund af fördelaktig affärsverksamhet, och att vi således handlade rätt, om vi icke på grund af dessa och liknande omständigheter pretenderade ett större inflytande på prestval, än hvad de öfriga kunna hafva. Det förefaller mig således, för att nu anföra några detaljer, som det icke vore rätt att åt personer gifva ett större inflytande vid prestval, därför att de exempelvis drifva pantlånerörelse, idka försäljning eller tillverkning af vin eller annan spirituosa, eller därför att de innehafva stångjernshamrar, glasbruk, hyttor m. m. dermed jemförligt. Det förefaller mig slutligen, som om under dessa tider, då de stora bolagen och storkapitalet utöfva så stort inflytande på alla möjliga områden, det vore lämpligt, om man åtminstone på ett område, nemligen det religiösa, kunde åstadkomma en begränsning och lemna företräde åt individen. Och då det, enligt min åsigt, är mest öfverensstämmande med den evangeliskt kristna uppfattning, hvarom den föregående talaren ordade, att erkänna individens människovärde, så vill jag för min del yrka på aflåtandet till Kongl. Maj:t af en skrifvelse, som går ut på, att alla röstberättigade personer skola få lika rösträtt vid val af prester. Jag får således yrka bifall till första punkten i min reservation.

Häruiti instämde herrar *Sjöberg*, *Larsson* i Bratteberg, *Jonsson* i Hökhult, *Gustafsson*, *Sjövall*, *Bromée* i Billsta, *Nordin* i Hamnerdal, *Emthén*, *Göthberg*, *Guldbrandsson*, *Danielsson*, *Johansson* i Stensjö och *Olofsson* i Digernäs.

Herr Eriksson i Elgered: Herr talman! Jag har begärt ordet närmast med anledning af hvad herr biskop von Schéele nyss här

yttrat, och ehuru han i det mesta redan blifvit bemött af herr Zetterstrand, hindrar likväl detta mig ej från att för egen del ingå på ett bemötande af honom i dessa stycken.

Han talar nu om, hurusom åtminstone i religiösa ting personlighetsprincipen borde få göra sig gällande. Men då herr biskop von Schéele i alla fall kommer till det slut, att han måste yrka bifall till utskottets under punkten 1:o gjorda hemställan, hvilken väsentligen lemnar all makt åt det stora fyrktalet, så vill jag till honom framställa den frågan, huru han verkligen kan komma till ett sådant resultat. Ty för min uppfattning blir det nu så, att han, som säger sig vilja på det religiösa området tillämpa personlighetsprincipen, i verkligheten dock tillämpar principen om fyrktalsväldets öfvervigt på just detta religiösa område. Eller får jag kanske icke uppfatta herr biskopens tankegång så, att, när det gäller själavård, man framför allt måste fästa sig vid presten och hans rättighet att utöfva denna själavård? Men då är det väl å andra sidan aldeles uppenbart, att det också bör tillkomma dessa församlingsmedlemmar, som skola blifva delaktiga af själavården, att sjelfva bestämma, hvilket slags själavård de skola hafva. Om herr biskopen i likhet med utskottet, i den punkt, der utskottet emellertid blifvit så dräpande vederlagdt af herr Höjer på stockholmsbänken, säger, att hemmans-egareintresset i alla fall bör hafva ett större inflytande på prestvalen än personlighetsprincipen, så får jag gent emot detta och under instämmande med herr lektor Höjer säga, att ännu är det så lyckligt stäldt i vårt land, att icke rikedom, ej heller fattigdom bestämmer det andliga intresset, utan att det verkligen är behofvet på det andliga området och lusten för att söka själavård eller för att erhålla kunskap om det religiösa och det tillkommande, som gör det.

Herr biskopen sade vidare, att han vore rädd för »historiska språng». Ja, när herr biskopen var rädd för det, så borde han vara dess mer angelägen om att afskaffa hvad som särskildt på det nu ifrågavarande området, det religiösa, kan leda till ett riktigt sådant der historiskt språng, för att nu begagna hans egna ord. Och hvad som mest är egnadt till att frambringa ett sådant historiskt språng, det är den orättvisa i fråga om prestval, hvilken gör sig gällande med det nuvarande fyrktalsväldet. Historien visar ju också, att en orättvisa alltid har varit första uppslaget till de historiska språng, som förekommit. Om jag frågar herr biskopen hvad som var orsaken till den stora franska revolutionen 1789, så vet han ju, att orsaken utgjordes af konungaväldets föregående öfverdrifter, och likaså, att det var den katolska läras öfverdrifter, som framkallade den största omhvälfning, som någonsin egt rum i historien rörande såväl representationen som maktfördelningen i öfrigt af landets angelägenheter. Uppenbart är då, att sådana historiska språng kunna undvikas, om man i tid afskaffar orättvisor och befordrar reformer å de olika områdena. Till sådana nyttiga reformer hör onekligen afskaffandet af fyrktalsväldet, för så vidt det gäller val af prester, och i stället införandet af personlighetsprincipen.

På grund af såväl hvad jag nu anfört som hvad af herr Zetterstrand förut blifvit i hans yttrande framhållet, skall jag be att få

*Om rösträtt
vid prestval.
(Forts.)*

Om rösträtt sluta mig till herr Zetterstrands reservation hvad punkten n:o 1 af vid prestval. densamma beträffar.
(Forts.)

Herr von Schéele: Herr talman! Jag trodde, att jag i mitt förra anförande med tillräcklig styrka framhållit, att jag endast med den motivering, jag för egen del gjort gällande, anslöt mig till utskottets hemställan. Då det emellertid visat sig, att detta mitt uttalande icke blifvit tillräckligt beaktadt, så ber jag att ännu en gång få upprepa det. Tillika tillåter jag mig att erinra, hurusom jag ju förklarar just det i Göteborg använda förfaringssättet vid prestval vara det principiellt rätta. Huruvida detta valsätt äfven visat sig väl förenligt med den statskyrkliga form för religiöst samfundslif, som vi här i Sverige hafva, är en sak, hvarpå jag helst vill slippa att inlåta mig, men som nog kunde vara förtjent af att undersökas, innan man bereder sig derpå.

Mot den siste ärade talaren vill jag blott påminna, att det väl onekligen är de små, de fattiga och ringa, som statskyrkoformen tillför de största fördelarne. Jag tänker härvid på enda möjligheten för dem att få behålla teologiskt bildade lärare, högre och lägre skolor med kristendomsundervisning, äfvensom på byggande och underhåll af kyrkor och prestgårdar. Att *tvunga* de förmögna att till största delen framgent bekosta allt detta, men frångå dem utan vidare hvad de — med rätt eller orätt — betrakta såsom sin rättmätiga ersättning, torde icke vara hvarken klokt eller frisinnadt. På öfvertygelsens väg anser jag äfven en så pass vidtgående reform som den af reservanterna åsyftade behöfva förberedas, innan den på lagstiftningsvägen fastslås, om icke ett bakslag skall riskeras. Än mer måste detta behjertas af dem, som proklamera den oinskränkta personlighetsprincipens häfdande på det religiösa området, med bibehållande af det förefintliga nära sambandet mellan stat och kyrka.

Jag vidhåller mitt yrkande.

Herr Lindhagen: Den siste ärade talaren har särdeles mycket fäst sig vid den ordning, som råder och som det gäller att afhjelpa. Jag vill då fästa uppmärksamheten på, att genom reservationen afhjelpes denna ordning på det allra fullständigaste sätt, men deremot bestrider jag bestämdt, att utskottets förslag innefattar ett förslag i rätt riktning. Ty utskottets förslag innebär ett bestämdt framhållande deraf, att man icke bör gå ett steg utöfver det närvarande förhållandet, utan iakttaga ett »på stället marsch«.

Det har vidare i afton mycket framhållits, att den fattige har lika stora andliga intressen som den förmögne. Skall jag behöfva göra någon skilnad i detta afseende, hvilket jag ogerna vill, så måste jag för min del säga, att den fattige har större andliga intressen än den rike, ty rikedomens förqväfver ofta de andliga intressena. Jag vill hänvisa den ärade talaren till den grund, på hvilken han sjelf bygger, och endast åberopa liknelsen om den rike mannen samt kamelen och nålsögat.

Jag har för min del jemte tre andra personer tillåtit mig att

anföra några särskildt praktiska skäl för min hemställan, som för öfrigt sammanfaller med herr Zetterstrands. Jag har nemligen ansett det vara af betydelse att erinra derom, att det, man nu föreslår, icke är värre, än hvad man nu har på andra håll. Jag menar, att då de kommunalt röstberättigade få med lika rösträtt välja sina domare, nämndemännen, så böra de väl också efter samma röstgrund få välja sin prest. Och man bör tänka på, att Göteborg icke bör betraktas såsom alldeles under isen, därför att det har en mycket vidsträcktare rösträtt än den här ifrågasatta, i det att man der af ålder utöfvat rösträtt vid prestval med lika röstetal.

*Om rösträtt
vid prestval.*
(Forts.)

Jag ber, herr talman, att på dessa af mig anförda skäl få yrka bifall till min reservation, hvilken alldeles sammanfaller med herr Zetterstrands.

Herr Jansson i Krakerud: Då jag för första gången genomläste detta utskottsbetänkande, tänkte jag för mig sjelf, att då detta kommer att behandlas i Andra Kammaren, kommer man att få höra stora fyrktalsmän och stora jordegare uppträda den ena efter den andra mot detta förslag, ty de komma naturligtvis icke att vilja gifva efter något af sina rättigheter. Men till min förvåning har jag icke hört en enda s. k. fyrktalsman uppträda mot reservationen. Deremot har det varit två af kyrkans högste tjenare, som uppträdt och talat just mot småfolket. Mig tyckes, att de uppträdt på ett verkligan sorgligt sätt. Kunna då icke de högt ärade herrarne finna det, att allt efter som upplysningen stiger och befolkningen kommer till förstånd och insigt om människovärdet, skall det bli den förhatligt att höra, att de, som skola vara ledare för religionen inom svenska kyrkan, uppträda rakt emot deras intressen. Jag får verkligen säga, att jag tycker, att det är mycket sorgligt.

Herr Redelius sade, att han ansåg sig icke hafva blifvit det ringaste sämre därför, att han blifvit vald af ett fåtal, än om han blifvit vald af ett flertal. Ja, det skall jag kunna erkänna, att en kyrkoherde eller en komminister eller en prest hvilken som helst icke blir sämre i och för sig sjelf därför att han valts af ett fåtal, men jag hemställer till den ärade kontraktsprosten, huruvida, om man tager hänsyn till förtroendet inom församlingen, dessa, som icke hafva någon nämnvärd rösträtt, skola kunna hafva samma förtroende till en själasörjare, då han tillsättes af ett fåtal maktegende som då han väljes af flertalet församlingsmedlemmar.

Jag hade icke tänkt yttra ett ord i denna fråga, då jag väl vet, att man icke skall lyckas få till stånd någon reform rörande den-samma, förrän det är för sent. Ty kyrkan har alltid gått så till väga, att den i det längsta nekat att gå med på en reform, och när den äntligen bifallit en reform, då hafva de, som förut önskat den-samma, icke längre brytt sig om den. När rätta tiden är inne att gå folket till mötes, säger man nej, men sedan folket fått öfvergifva kyrkan och presterna stå der ensamma, säger man: »nu skola vi gifva folket denna reform», men då vill folket icke hafva den.

Herr talman, jag yrkar afslag på utskottets hemställan och bifall till första punkten i reservationen.

Om rösträtt
vid prestval.
(Forts.)

Herr Waldenström: Herr talman, mine herrar! Jag skall för min del be att få yrka bifall till reservationen. Det är i alla fall någonting vidrigt, att på det religiösa området förmögenheten skall spela en så stor roll, som den under nuvarande förhållanden gör, så att vid val af själasörjare icke allenast personer — och rika personer — utan äfven bolag skola hafva rösträtt. Herr Nydal anförde ett exempel här ifrån Stockholm, då ett bolag blef vägradt af valförrättaren att rösta. Detta skedde på den grunden, att det står i lagen om prestval för Stockholm, att de röstberättigade skola vara medlemmar af svenska kyrkan, och valförrättaren ansåg, att ett judiskt bankbolag icke kunde anses såsom medlem af svenska kyrkan. Såsom bekant, förklarade emellertid Kongl. Maj:t, att det mötte icke något hinder att betrakta saken så, som den inte var, och så fick bolaget rösta.

Man har under de senare årtiondena allt mer sträfvat att på de borgerliga områdena göra personlighetsprincipen mera gällande gent emot penningprincipen, än hvad förut varit fallet. Om det på något område vore skäl att tillämpa personlighetsprincipen i den allra mest vidsträckt omfattning, så vore det väl på det kyrkliga området; och om någon borde gå i spetsen för dem, som påyrka en dylik reform, borde det väl vara kyrkan, men hon står på medarne och vill icke gerna sitta på kuskbocken.

Emellertid har jag ingenting att tillägga till det, som af flertalet blifvit sagdt i denna rigtning. Jag vill blott påpeka ett litet tryckfel i utskottets betänkande. Det står nemligen på ett ställe: de rika församlingsmedlemmarna i stället för de rika församlingsmedlemmarna. Då jag läste detta, trodde jag, att det möjligen låg någon tanke inunder, och att de icke borde hafva större rösträtt än de verkliga församlingsmedlemmarna, äfven om dessa äro fattiga.

Herr talman! Jag ber, att, som jag sade, få yrka bifall till reservationen.

Herr von Schéele: Jag för min del, herr talman, finner det ännu sorgligare, om någon befinnes så intagen af en förutfattad föreställning om ett visst stånd, att han icke vidare förmår skilja på understöd och motstånd, när det ena eller andra kommer från det hållet. Det måtte väl vara just för att i min mån bidraga till en mycket nödig och alldeles icke i något afseende betydelselös reform, jag nu för tredje gången uppträder, icke för att motsätta mig något som helst reformatoriskt sträfvande. Jemväl är jag fullt ense med herr Jansson i Krakerud i hans uppfattning af den väsentligen skiljaktiga ställning, en själasörjare får, allt efter som han är vald af flere församlingsmedlemmar eller färre. Det står helt och hållet tillsammans med den personlighetsprincip, som jag äfven här sökt kämpa för.

Derjemte ber jag att få erinra herr Lindhagen, att en fogel i handen är något helt annat än en fogel i skogen, ja, bättre än tio sådana, säger ordspråket. Naturligtvis skulle missförhållandet i fråga blifva ur andlig synpunkt fullständigare afhulpet, om reservanternas förslag blefve *förverkligadt* än med den af utskottet föreslagna åtgärdens vidtagande och helt visst allra fullständigast genom att in-

föra den göteborgska valmetoden. Men endast utskottsförslaget kan *Om rösträtt vid prestval.*
(Forts.)
 nu blifva riksdagsbeslut, som säkerligen snart skulle medföra åsyftad verkan, under det att det verkliga värdet af en med knapp majoritet i en af Riksdagens kamrar uttryckt opinion torde vara ganska tveifvelaktigt. Och hvad angår det förhållandet, som »af ålder» rådt i Göteborg, så är det just detta, som gör, att den bevisföringen icke håller stånd. Det var en helt annan tid, hvarunder det privilegiet meddelades, och så har man vant sig dervid.

Slutligen skall jag icke sticka under stolen med hvad lifvet och studier i förening lärt mig. Det är nu en gång så här i verlden, att man måste taga med vissa konsekvenser, om man är fast besluten att icke förändra ett visst bestående förhållande. Vill man deremot obetingadt kasta konsekvenserna öfver bord, så måste man göra sig beredd på en revision af sjelfva den grund, på hvilken de hvila. Jag är visserligen öfvertygad, att den tidpunkt i vårt folks andliga utveckling förr eller senare skall komma, då bandet mellan stat och kyrka till följd af personlighetens oemotståndligt växande kraf brister. Att en följd häraf torde bli det goda, som obestriddigen ligger i ökad religiös lifaktighet hos dem, som nog alltid komma att förblifva ett fåtal, det lär ingen sakkunnig betvifla, men å andra sidan är det också visst, att stora faror skulle medfölja en sådan ny tingens ordning med hänsyn till vårt folks religiösa och sedliga fostran i stort. Det är ju då icke att undra på, om mången fosterlandsvän i likhet med mig önskar att, så långt det kan ske utan att kränka sanningen, fördröja och söka i möjligaste måtto förmildra inträdet af denna helt visst ödesdigra brytning.

Herr K. G. Karlsson i Göteborg: När jag hörde den siste ärade talaren frammana denna enligt hans åsigt förfärliga bild af kyrkans skiljande från staten såsom en följd af att man här skulle taga ett allt för brådstörtadt steg, vill jag åter påminna om hvad som här af flere talare blifvit nämndt i afton, nemligen att i det samhälle, som jag har äran representera, vi under långliga tider haft en synnerligen radikal form för anställande af prestval. Det är ju såsom här redan blifvit sagdt — att icke blott män, utan äfven qvinnor der hafva rösträtt och rösta per capita.

Herr biskop von Schéele anförde, att här skulle riskeras att få den mest radikala form. Här har dock icke varit yrkad, att man skulle taga den form, som vi hafva der nere i Göteborg. Jag antager, att jag icke behöfver försäkra herr biskop von Schéele, att man der icke förnummit några sådana följder, som han här velat frammana. Det torde tvärtom vara kändt, att Göteborgs prester ingalunda gjort sig kända för att vara synnerligen revolutionära, utan jag tror, att om man haft något att förebrå dem — hvilket jag för min del tror, att man rätt ofta haft —, så har detta varit af alldeles motsatt beskaffenhet.

Jag vill hafva sagt detta för att betona, att en reform, sådan som den här ifrågasatt, ingalunda är ett språng ut i det okända och ingalunda innebär någon revolutionär åtgärd eller något, som skulle kunna åstadkomma denna följd, som herr biskop von Schéele senast

Om rösträtt frammanat, nemligen skilsmessa mellan kyrka och stat, utan det är endast en reform, som rättvisan kräfver.

(Forts.)

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Herr Hedin i Stockholm: Mot min mycket ärade vän från Visby skall jag, då ingen annan gjort det, be att få försvara oordningen. Jag skall erinra derom, att en gång en hel verldsdel darade och skälde vid underrättelsen, att ordningen hade segrat. Det var, när en fransk minister inledde ett anförande i det franska parlamentet med orden: »ordning herskar i Warschau». Det var dödens ordning, som herskade, och den ordningen kan utan tvifvel vara sämre än lifvets, uppåtgåendets och idealens ordning.

Jag anhåller i likhet med så många andra om bifall till reservationen.

Herr Spånberg: Herr Redelius yttrade, att före 1883 års förordning det uteslutande var den i mantal satta jorden, som hade rösträtt vid prestval. Jag kan emellertid upplysa, att så ingalunda är förhållandet, utan att äfven jernverk, stångjernshammare och manufakturverk, som voro belägna inom en församling, hade rösträtt vid prestval, och i den församling, der jag bor, har jag sjelf utöfvat rösträtt enligt den tidigare gällande författningen. I detta hänseende var således herr Redelius' uppgift en sanning med modifikation.

Då jag nu fått ordet, vill jag begagna tillfället att fästa uppmärksamheten derpå, att 1883 års förordning angående prestval i vissa afseenden är synnerligen tydlig. Så är i fråga om reducering af röstetal stadgad, att röstetalen skola reduceras för jordbruksfastighet till en femtedel och för andra beskattningsföremål till en femtiondedel af *församlingens* hela röstetal å kyrkostämma. Denna bestämmelse har varit föremål för mycket olika tolkningar. I följd deraf, att här talas om *församlingens* och icke om *pastoratets* röstetal, har stadgandet åtminstone på vissa håll tolkats så, att, om jag eger t. ex. en fabrik i en liten församling, röstetalet för denna blir underkastadt en vida större reduktion än röstetalet för en annan fabrik med samma taxeringsvärde inom en större församling i samma pastorat. Det rigtiga vore naturligtvis, att här skulle stå *pastoratets* röstetal i stället för *församlingens*.

Till sist vill jag framhålla, att om någonsin personlighetsprincipen bör vara gällande i fråga om rösträtt, är det väl vid prestval, ty det är väl dock allmänt erkänt och kan icke bestridas, att hvarje individ bör hafva lika mycket att säga, när frågan gäller själavården, och därför anser jag det vara alldeles klart, att vid prestval personlighetsprincipen bör vara gällande.

Herr Vahlquist: Jag skall tillåta mig säga endast ett par ord i den föreliggande frågan. Man har i diskussionen under aftonens lopp framhållit, att det här gäller en religiös fråga, i det att prester nas uppgift ju framför allt är att ombesörja själavården, och att man därför vid prestval utslutande bör taga hänsyn till personlighetsprincipen. Jag är den förste att erkänna detta, men det oaktadt kan

jag icke vara med om reservationerna, och jag skall be att i all korthet få anföra skälen härför.

Om rösträtt
vid prestval.
(Forts.)

Herr Zetterstrand säger i första punkten af sin reservation, att tidpunkten nu synes honom vara inne att gifva *en hvar röstberättigad* lika inflytande vid val af den tjensteman, hvars viktigaste åligganden äro att *utan anseende till personen* inom församlingen besörja själavården och förkunna religionens höga sanningar. Jag hemställer då: är det för presten nödvändigt att »förkunna religionens höga sanningar» endast för dem, som äro röstberättigade? Nej, mina herrar, jag tror icke, att man bör sätta ett dylikt streck, då det gäller religionen, och därför kan jag icke gå med på reservanternas förslag, utan synes det mig för tillfället vara lämpligast att vänta, tills en motion framkommer med syfte, att hvarje församlingsmedlem blir röstberättigad vid prestval. På dessa skäl ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan, ty då lägger man åtminstone intet hinder i vägen därför, att ett förslag kan komma fram, genom hvilket alla församlingsmedlemmar, äfven de fattige, kunna få sitt behof af själavård erkänt såsom berättigadt från Riksdagens sida.

Jag yrkar således bifall till lagutskottets hemställan.

Sedan öfverläggningen härmed förklarats afslutad, framstälde herr vice talmannen propositioner, dels på bifall till utskottets hemställan och dels på afslag derå och bifall i stället till den af herr Zetterstrand vid punkten afgifna reservationen; och förklarade herr vice talmannen sig anse svaren hafva utfallit med öfvervägande ja för sistnämnda proposition. Som votering likväl begärdes, skedde nu uppsättning, justering och anslag af följande omröstningsproposition:

Den, som vill, att kammaren, med afslag å lagutskottets hemställan i första punkten af utskottets förevarande utlåtande n:o 40, bifaller den af herr T. Zetterstrand vid denna punkt afgifna reservationen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit utskottets berörda hemställan.

Omröstningen utvisade 103 ja mot 78 nej; och hade kammaren alltså fattat beslut i öfverensstämmelse med ja-propositionens innehåll.

Sedan *punkten 2* härefter föredragits, yttrade

Herr Nydal: Lagutskottet har afstyrkt äfven det senare af de förslag, som jag i min motion framställt, nemligen att »prestval skall,

Om rösträtt
vid prestval.
(Forts.)

der så äskas, förrättas med slutna sedlar». Såsom jag erinrat i motionen, godkände Andra Kammaren med ansenlig röstöfvervigt ett alldeles liknande förslag vid 1898 års riksdag. Lagutskottet har i år för sitt afstyrkande åberopat alldeles samma motivering som 1898 års lagutskott, och då Andra Kammaren då underkände denna motivering, lär den väl icke nu vilja godkänna densamma. Jag finner därför nu ingen anledning att ingå på något gendrifvande af denna motivering, utan får inskränka mig till att uttala den förhoppning, att kammaren skall vidblifva den ståndpunkt, som den en gång intagit i denna fråga och således afslå den föredragna punkten och i stället bifalla andra punkten af herr Zetterstrands reservation, till hvilken jag således får yrka bifall.

Vidare anfördes ej. Med afslag å utskottets hemställan biföll kammaren den af herr Zetterstrand afgifna, vid punkten fogade reservationen.

I fråga om *punkten 3*, som härupå föredrogs, yttrade

Herr Zetterstrand: Herr talman! Jag hemställer, att kammaren måtte i konsekvens med föregående beslut bifalla jemväl tredje punkten af reservationen.

Vidare yttrades ej. Med afslag å utskottets hemställan biföll kammaren den af herr Zetterstrand afgifna, vid punkten fogade reservationen.

§ 5.

Om byggnadsförhållandena vid Malmberget och Kiruna.

Slutligen föredrogs Andra Kammarens tredje tillfälliga utskotts utlåtande, n:o 18, i anledning af väckta motioner om skrifvelse till Kongl. Maj:t rörande byggnadsförhållandena vid Malmberget och Kiruna, i hvilket utlåtande utskottet hemställt, att Andra Kammaren ville för sin del besluta, att Riksdagen måtte i skrifvelse till Kongl. Maj:t anhålla, det Kongl. Maj:t täcktes låta utreda, i hvad mån och under hvilka förutsättningar åtgärder från statens sida kunde anses ytterligare böra vidtagas för att befrämja uppkomsten af en bofast arbetarebefolkning i Kiruna och Malmberget samt en sund och lifskraftig utveckling af dessa samhällen, och derefter för Riksdagen framlägga de förslag, hvartill denna utredning kunde gifva anledning.

Berörda hemställan upplästes, hvarefter ordet lemnades till:

Herr Pantzarhielm, som yttrade: Herr talman! År 1899 begärde Riksdagen i skrifvelse till Kongl. Maj:t, att Kongl. Maj:t täcktes låta utreda, huruvida och under hvilka förhållanden tillfälle skulle ytterligare kunna beredas för mindre bemedlade arbetare att på landsbygden förvärfva sig egna hem. Med anledning af denna Riksdagens skrifvelse tillsatte Kongl. Maj:t den 10 juli samma år en komité, den

s. k. egnahemskomitén. Denna komité inlemnade den 22 juni i fjol, d. v. s. för snart ett år sedan, sitt betänkande till Kongl. Maj:t. Komitén ansåg för sina arbeten det vara nödvändigt att sjelf på ort och ställe se en del saker i afseende på arbetarnes bostadsförhållanden och företog enligt komiténs berättelse en resa under tiden från och med den 24 juli 1900 till och med den 6 påföljande augusti, under hvilken komiténs ledamöter besökte åtskilliga orter inom Norrland i afsigt att inhemta närmare kännedom om de norrländska arbetarnes bostadsförhållanden och särskildt för att bilda sig en öfvertygelse, om och i hvilken mån de åtgärder för egnahemstankens förverkligande, som enligt komiténs mening borde föreslås för riket i allmänhet, också vore lämpliga och tillräckliga för Norrland, eller om särskilda bestämmelser borde för denna landsdel tilläggas.

Under denna resa i Norrland kom komitén i beröring dels med Kongl. Maj:ts befallningshafvande, dels med de olika bolagens styrelser och dels mera enskildt, får jag säga, med arbetarebefolkningen der uppe. Arbetarne framstälde redan då vissa önskemål och vissa anmärkningar, som sedermera till väsentlig del hafva blifvit upptagna i de motioner, på grund af hvilka detta utskotts betänkande nu föreligger. Men komitén fann, att dessa klagomål, dessa önskemål voro utaf den beskaffenhet, att de i allmänhet under loppet af den närmaste tiden borde kunna afhjelpas, och att för öfrigt de framställda önskemålen voro af den beskaffenhet, att de skulle kunna blifva tillfredsställda genom de allmänna åtgärder, som komitén fann sig föranlåten föreslå för att bereda tillfälle för mindre bemedlade arbetare i allmänhet att förvärva egna hem. Den fråga, som komitén för sig uppställt, blef således under denna resa besvarad med nej. Det behöfdes icke för Norrland vidtagas några särskilda åtgärder utöfver dem, komitén ansåg sig böra föreslå. De motioner, som nu framkommit och som upptaga dessa klagomål, dessa önskemål, innebära, synes mig, ett misstroendevotum och ett klander mot den myndighet i Norrland, som fått sig anförtrodt att föra fram denna fråga, nemligen försäljandet och bebyggandet af tomtplatserna der uppe, som blifvit för ändamålet upplåtna. Jag tror icke detta misstroende är i sin ordning eller berättigadt. För det första måste man tänka sig, att någon tid måste förlida, innan inom sådana samhällen, som utskottet här sjelf säger med förvånande snabbhet utveckla sig, alla förhållanden kunna vardas ordnade på sätt, som tillfredsställer, jag vill icke säga alla, men flertalet. Någon tid måste man väl hafva på sig att träffa förberedelser och undersöka behofven äfven inom sådana samhällen, och dessutom stödjer sig Kongl. Maj:ts befallningshafvande vid bestämmandet af de vilkor, på hvilka tomtplatser skola upplåtas, på Riksdagens egna beslut.

Nu har emellertid Kongl. Maj:ts befallningshafvande tillställt utskottet en promemoria. I denna promemoria har Kongl. Maj:ts befallningshafvande dels nöjaktigt förklarat och dels, som det synes mig, på fullkomligt tillfredsställande sätt besvarat de anmärkningar, som i motionerna blifvit framställda.

Det återstår, som man ser, utaf utskottets betänkande således egentligen endast två punkter, som utskottet fortfarande har att hålla

Om byggnadsförhållandena vid Malmberget och Kiruna.

(Forts.)

Om byggnadsförhållandena vid Malmberget och Kiruna.

(Forts.)

sig vid och på grund af hvilka utskottet hemställer, att kammaren måtte besluta en skrifvelse till Kongl. Maj:t. Dessa två punkter gälla först och främst tiden för utfärdande af köpebref på förvärfvade fastigheter och för det andra det åliggande, som blifvit bestämdt för tomteägare, att bidraga till gaturegleringen. Man kan säga, att som ett tredje önskemål står också kvar, att, för bestridande af de omkostnader, som de unga kommunerna skola gemensamt få bära för vissa allmänna anstalter, dessa kommuner skulle få hjälp af staten. Hvad då till en början den första frågan angår eller tiden för utfärdande af köpebref, så hänvisar Kongl. Maj:ts befallningshafvande i sin till utskottet lemnade promemoria i denna punkt till egna-hems-komiténs utlåtande och säger:

»Det måste erkännas, att de anförda omständigheterna i hög grad försvåra möjligheten för en arbetare att utan större kapital kunna förvärfa sig egen bostad. För att en arbetare skall kunna med lätthet förvärfa egen bostad, erfordras särskildt understöd från det allmänna sida, på sätt ock den s. k. egna-hems-komitén föreslagit.»

När nu utskottet får såsom svar på sin ena stora fråga detta, deri Kongl. Maj:ts befallningshafvande fäster utskottets uppmärksamhet på, att egna-hems-komitén har gifvit ett uppslag till lösningen af denna fråga, så synes det mig, som om det legat nära till hands för utskottet att taga reda på hvad egna-hems-komitén i den vägen har åtgjort.

Man skulle ju också förmoda, att utskottet har gjort det, men om utskottet har gjort det och förmenat, att de af egna-hems-komitén föreslagna åtgärderna ej vore tillfyllestgörande för att på ett lyckligt sätt lösa denna fråga, synes det mig, att det varit utskottets ovilkorliga skyldighet att föreslå något bättre, men icke föreslå, att man en gång till skall skriva till Kongl. Maj:t med begäran om ytterligare utredning, då Kongl. Maj:t af den för ändamålet tillsatta komitén redan blifvit uppmärksamgjord på detta förhållande, och komitén äfven har framlagt ett förslag till frågans lösande. Just med afseende å denna punkt yttrar komitén här i sitt betänkande bland annat:

»I ett flertal fall har Riksdagen medgifvit, att från kronans mark, vanligen kronoparker eller kronan vid afvittring tillfallen öfverlopps-mark, afskiljas områden, som, fördelade i tomter, under eganderätt upplätas åt enskilde till bebyggande. För dylika upplätelser, hvilka närmast afsett bildande af nya samhällen, hafva hufvudsakligen följande regler stadgats.

Förslag till köpeskilling uppgöres samtidigt för alla tomterna å hvarje till upplåtelse afsedt område, vanligen af vederbörande revir-förvaltare och en af Konungens befallningshafvande utsedd person. Dervid skola särskilda värden åsättas å tomt befintlig skog samt sjelfva jorden.

Tomt får af Konungens befallningshafvande till pris, motsvarande minst den sålunda föreslagna köpeskillingen, upplätas till den, som hos Konungens befallningshafvande anmäler sig och dervid erlägger värdet af den skog, som möjligen finnes å tomten, jemte minst en femtedel af köpeskillingen för jorden.

En hvar, åt hvilken tomt upplätas, skall vara skyldig att med

iakttagande af de föreskrifter, som med afseende å ett ordnad bebyggande af det blifvande samhället af Konungens befallningshafvande vid upplåtelsen meddelas, inom två år från upplåtelsen hafva påbörjat samt inom ytterligare tre år fullbordat boningshus, salubod eller annan dermed jemförlig byggnad. Försummas detta, skall tomtinnehafvaren vara förlustig sin rätt till tomten och den redan erlagda andelen af köpeskillingen. Vid enahanda påföljd åligger tomtinnehafvare att erlagga återstående köpeskillingen, så snart han inom den förelagda tiden af fem år fullgjort sin byggnadsskyldighet.

Köpebref utfärdas af Konungens befallningshafvande, sedan byggnadsskyldigheten fullgjorts och köpeskillingen till fullo gulddits.

Dessa bestämmelser, som af Riksdagen år 1895 fastställdes för upplåtelse af ett invid Långträskis jernvägsstation beläget område af Piteå kronopark i Norrbottens län, hafva sedermera i hufvudsak oförändrade stadgats för upplåtelse vid jernvägsstationerna Jörn, Anundsjö, Murjek, Bastuträsk och Storsund äfvensom grufplatserna Gellivare malnberg och Luossavaara.»

Det är således just den föreliggande frågan, som det här gäller. Nu har komitén med anledning af den utredning, som här i korthet blifvit vidrörd, i § 14 af förslaget till lag om lån för bildande af egua hem förordat vissa bestämda åtgärder och vissa bestämda vilkor, på grund af hvilka lån skulle kunna lemnas åt mindre bemedlade arbetare för att förvärfva egna hem vare sig i Norrland eller i andra delar af landet. I sin motivering till denna paragraf säger komitén vidare följande:

»Komitén anser billighet och följdriktighet fordra, att såsom en allmän grundsats fastslås, att en arbetare må kunna lika fullständigt komma i åtnjutande af de i lagen om egnahemslån upptagna förmåner, när han köper sin lägenhet af kronan, som när han förvärfvar den genom köp af enskild person.

I detta hänseende har komitén särskildt funnit anledning fästa sin uppmärksamhet vid vissa upplåtelse af lägenheter från kronans mark. Ej sällan har nemligen förekommit, att vid sådan upplåtelse såsom vilkor föreskrifvits bland annat, att köpebref å lägenheten icke meddelas förr, än lägenheten blifvit bebyggd. Detta vilkor medför, att arbetare, som i följd af sin ekonomiska ställning och sina personliga egenskaper måste anses förtjent af statslån för eget hems förvärfvande, antingen blir utestängd från möjligheten att köpa sin lägenhet från kronan eller åtminstone måste i afsevärd mån afstå från de med lånet förenade fördelarna. Bestämmelsen om tiden för köpebrefs utfärdande medför, att arbetaren icke kan använda statslånet till bestridande af byggnadskostnaden, då ju lagfart utgör en förutsättning för hvarje utbetalning å lånet. Arbetaren måste i dessa fall alltså genom lån hos enskilde eller på annat sätt anskaffa för byggnadens uppförande nödiga medel och torde på sådan grund ofta vara hindrad att med andra täffa om inköp af dylik lägenhet.

De skäl, som föranledt det inskränkande vilkoret i fråga om köpebrefs utfärdande vid upplåtelse af nu omförmälda slag, torde icke föreligga beträffande arbetare, som ansetts böra erhålla statslån. I enlighet härmed synes vara lämpligt, att vid framtida beslut om

Om byggnadsförhållandena vid Malnberget och Kiruna.

(Forts.)

*Om bygg-
nadsförhål-
landena vid
Malmerget
och Kiruna.*

(Forts.)

dylika upplåtelse iakttages, att från bestämmelsen om visst uppskof med köpebrefs utfärdande stadgas undantag för det fall, att köparen är en arbetare, som söker statslän.»

Det är således — jag betonar det än en gång — precis samma fråga, som nu föreligger i utskottets betänkande och beträffande hvilken utskottet förordar ytterligare skrivelse till Kongl. Maj:t. Det har en gång af komitén inlemnats förslag om, huru denna fråga skulle lösas der uppe i Norrland. Då vill jag fråga, huruvida det kan finnas skäl att ytterligare besvara Kongl. Maj:t med en sådan skrivelse, då Kongl. Maj:t redan har erhållit egnahemskomiténs betänkande och då man väl får antaga — åtminstone har jag sett det uppgifvas i tidningarna — att frågan, som varit hänskjuten till vederbörande myndigheter, för att de måtte afgifva yttrande deröfver, sannolikt redan framkommer till nästa års Riksdag. Frågan har ju blifvit utredd och dess lösning ligger hos Kongl. Maj:t. Hvad är då att skriva om? Det synes nästan, som om utskottet, så otroligt det än förefaller, icke hade tagit del af komiténs betänkande.

Hvad så den andra frågan beträffar, nemligen den om skyldighet att rödja gata, säger Konungens befallningshafvande, att det är ett ganska stort och svårt kraf; men, invänder Konungens befallningshafvande, vi kunna icke göra annat i följd af knappheten af de medel, som stå oss till buds. Under förliden höst, då jag tillhörde statsrevisionen, var jag i tillfälle att göra ytterligare en resa i Norrland. Vi åtföljdes dervid af landshöfdingen i Norrbottens län och jag hade dervid tillfälle att tala med honom om dessa saker och om den nyligen utfärdade byggnadsstadgan. Det föreföll mig, som om han vore sinnad att till Kongl. Maj:t göra framställning om, att, utöfver de nu till disposition ställda medlen, landshöfdingeembetet jemväl skulle få till sin disposition de medel, som skulle inflyta eller hafva influtit för direkt försäljning af mark till grufbolagen. Att döma af den promemoria, som har blifvit tillställd utskottet, har detta ännu icke skett, men landshöfdingeembetet har i alla fall deri påpekat vägen och sättet att lösa denna fråga.

När jag ser på detta, som jag nu vidrört, i sin helhet, och finner, att det egentligen blott är dessa två punkter, som utskottet har kvar, när Konungens befallningshafvande genom sin promemoria reducerat motionerna till deras rätta innebörd, samt att utskottet deraf vill taga sig anledning föreslå att skriva till Kongl. Maj:t, så synes mig, herr talman, som om det skulle vara klokare och bättre, om herrar motionärer och utskottet nu lätit frågan bero, och om motionärerna sedan till nästa Riksdag framkommit med bestämda yrkanden. Om egnahemsfrågan icke förekommer nästa riksdag eller om motionärerna hafva skäl anse, att det går för långsamt med regleringen af frågan om köpebrefs utfärdande, må de då inkomma med särskild motion, deri de påpeka bestämdt den punkten och säga, att de der önska en ändring. Må de vidare i en särskild motion hemställa, att de medel, som influtit för försäld mark må ställas till vederbörandes förfogande för att afhjelpa de olägenheter och svårigheter med gaturegleringen och uppförandet af allmänna byggnader, som förefinnas. Något understöd i någon form behöfva ovilkorligen dessa nya arbetaresambällen

för dessa särskilda ändamål så pass stora, som de lära blifva. Jag tror, att detta vore ett klokare och bättre sätt att ordna förhållandena der uppe och att det fortare skulle leda till målet.

Med anledning af hvad jag anført ber jag att få yrka afslag å utskottets hemställan.

Om byggnadsförhållandena vid Malmberget och Kiruna.
(Forts.)

Herr Lindhagen: Herr talman! Den motion, som väckts i föreliggande fråga af herr Pettersson och mig, är ett upprepande af en motion, som väcktes förra riksdagen och således innan egna-hems-komitén framlade sitt betänkande. Motionen har förnyats derför att Första Kammaren icke hann behandla motionen vid det förra tillfället, då deremot Andra Kammaren biföll motionen utan votering.

Nu har herr Pantzarhielm anført bland annat, att egna-hems-komitén har gjort ett sådant inlägg i denna fråga, att man skäligen icke, utan att förnärma denna komité och Konungens befallningshafvande i Norrbottens län, bör inlåta sig på att taga motionärernas förslag under öfvervägande. Jag tror dock, mina herrar, att egna-hems-komitén generella syn på saken för hela landets räkning icke bör undanskjuta angelägenheten af att egna speciell uppmärksamhet åt speciella missförhållanden i en speciell brådskande fråga, såsom här är fallet. Vi ha oss ju bekant, att det är särskildt trassligt med Gellivare- och Luossavaara-förhållandena, och man må betänka, att i fråga om gruifrågorna derstädes fordras det ett annat ingripande än i fråga om öfriga grufvor. Det är nog så med alla förhållanden der uppe, att de få ses från sin egen synpunkt och icke falla in under något allmänt program, som är uppgjort för hela riket.

Nu förhåller det sig så, att då en del af Riksdagens ledamöter för ett par år sedan voro i tillfälle att göra en resa till öfre Norrland, fick man äfven tillfälle att öfvertyga sig om tillvaron af vissa missförhållanden på ifrågavarande platser. Jag begagnade mig af denna resa att redan förra året väcka en motion med anledning deraf och har äfven i år återkommit med den. Af arbetarne framhölls då genom en särskild deputation, att det var alldeles speciella missförhållanden, som rådde i dessa samhällen, och vi försökte så godt vi kunde följa dem och taga del af de olika frågorna. Äfven genom besigtning af marken försökte vi efter bästa förmåga skaffa oss kännedom om saken; uppehållet var dock icke tillräckligt långt att bereda oss grundligare insigter.

Nyssnämnda klagomål ha sedan upprepats, och i vidlyftiga berättelser och mötesresolutioner ha de framställts såsom fortfarande existerande. Nu är det visserligen så, att Konungens befallningshafvande afgifvit en promemoria i ämnet, i hvilken Konungens befallningshafvande, ganska ovilligt synes mig, inlåter sig på sjelfva saken. Den egentliga hufvudfrågan, nemligen huru dessa samhällen skola ordnas på bästa sätt för framtiden, så att man om möjligt kan få en bättre start på det hela, har Konungens befallningshafvande deremot icke inlåtit sig på och har icke heller tagit något initiativ i sådant syfte, utan man får snarare det intrycket af både denna promemoria och de saker, som för öfrigt inlupit i ärendet, att Konungens befallningshafvande mera betraktar denna framställning som

Om bygg-
nadsförhål-
landena vid
Malmberget
och Kiruna.

(Forts.)

om man skulle ha gripit Konungens befallningshafvande i embetet och därför anser, att det är i och för sig obefogadt, att initiativ tages från andra håll. Då emellertid något sådant initiativ aldrig förut tagits från Konungens befallningshafvandes sida, och det ej heller skett nu, är det, synes det mig, i sin ordning, att man inom Riksdagen tillåtes taga initiativ i saken, helst som af statsmedel har bekostats en resa för Riksdagens ledamöter för att de skulle blifva i tillfälle att få någon föreställning om dessa angelägenheter.

Herr Pantzarhielm nämnde, att Konungens befallningshafvandes promemoria — så vidt han kunde se — innefattade en tillfyllestgörande förklaring på de invändningar, som framstälts. Den innefattar dock, som sagdt, intet inlåtande på sjelfva den stora hufvudfrågan, ej heller ger den vid handen, att Konungens befallningshafvande ser saken med den blick för framtiden, som motionärerna tro, att man bör se den med. Konungens befallningshafvande svarar visserligen på fyra detaljmärkningar delvis med erinran, att äskade åtgärder numera vidtagits, och i fråga om dessa tors jag icke inlåta mig i svaromål för egen del, hur det i verkligheten förhåller sig med alla dem. Jag har nog om alla dessa förhållanden nyligen fått en lång beskrifning, som i åtskilligt talar ett annat språk, men man kan icke veta, hvem som har rättast i detta afseende.

Jag ber blott att få fästa mig vid en punkt, som jag absolut inser är aldeles oriktig från Konungens befallningshafvandes sida. Konungens befallningshafvande säger nemligen under punkten c), att det i motionen har anmärkts, »att i byggnadsnämnden icke insatts representanter för det nya samhällets tillämnade bebyggare». Härvid genmäler Konungens befallningshafvande:

»Då en byggnadsnämnd i Kiruna haft och fortfarande har vigtiga ålliganden, måste uppdraget anförtros åt personer, som Konungens befallningshafvande förut kände vara i besittning af lämpliga egenskaper. Derfor måste byggnadsnämnden till en början sammansättas af personer, hvilka stodo utanför tomtköparnes krets. Afven var det af vikt, att byggnadsnämndens ledamöter icke hade några *egna intressen* att bevaka. Sedan förhållandena numera vunnit stadga, har Konungens befallningshafvande till *suppleant* i byggnadsnämnden utsett en handverkare, hvilken ock är fastighetsegare å Kiruna stadsplan.»

Huru förhåller det sig nu med den saken? Jo, det var de stora bolagen i Malmberget och Kiruna, som hos Kongl. Maj:t begärde att få ett stort område sig tilldeladt, men genom ingripande från Riksdagens sida — närmast föranledt genom framställning från arbetarne — lagade man, att verkligen de sjelfständiga samhällena kommo till stånd. Men det rådde från början i detta afseende ständiga konflikter mellan bolagens intresse å ena sidan och befolkningens intresse å den andra sidan, hvilka i en mängd frågor kommo till utbrott.

Den byggnadsnämnd, som nu Konungens befallningshafvande tillsatte i Kiruna, hade i sig ingen ledamot från sjelfva det tillämnade samhällets befolkning, och detta gjorde, att denna befolkning icke ansåg sitt eget intresse ha blifvit behörigen representeradt och

tillgodosedt. Man utlät sig också mycket om de olägenheter, som häraf blefvo en följd, och det kan ju också hända, att det var en del öfverdrifter i dessa utlåtelse. Men alltid låg det någon sanning qvar såsom grund för dem. Man sade sålunda, att det var en speciel olägenhet, att i byggnadsnämnden suto tre tjänstemän, och att ordföranden var bolagets disponent på platsen. Det var egentligen mot denne ledamot, som man hela tiden vände sig, ty han hade ju att bevaka ett intresse, som var stridande mot befolkningens eget. När nu Konungens befallningshafvande säger, att det äfven var af vigt, att byggnadsnämndens ledamöter icke hade något eget intresse att bevaka, så frågar jag — när hela saken gäller en faktisk och naturlig motsättning mellan det stora bolagets intresse och statens intresse såsom representant för folket — om ej derigenom, att Konungens befallningshafvande utsett en bolagets tjänsteman till ordförande, just det egna intresset in amplissima forma blifvit företrätt.

Nu har Konungens befallningshafvande ansett, att den gjort alldeles otroligt mycket genom att gifva befolkningen en *suppleant* i byggnadsnämnden. Detta synes visa, att Konungens befallningshafvande ej så beredvilligt tagit saken från den goda sidan, som önskvärdt varit. Och jag tror, att det härvidlag af så många olika skäl kan vara af vigt, att Riksdagen får yttra sig i alla frågor, som beröra de intrasslade förhållandena der uppe. Blott den omständigheten, att det i fjol väcktes en motion i ämnet, synes hafva gjort, att man verkligen vidtagit några små förbättringar, som alldeles säkert annars icke hade kommit till stånd.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr *Olsson* i Stockholm instämde häruti.

Herr Kronlund: Herr talman! Mina herrar! Att det icke är bra, som det är, tyckes till och med Konungens befallningshafvande ha medgifvit i sin promemoria. Här gäller det, få vi betänka, alldeles exceptionella förhållanden. Dessa samhällen räkna sin uppkomst från den grufverksamhet och den malmexport, som ha kommit att bedrivas i Gellivare och Kirunavare; och denna grufverksamhet härör från Riksdagens egna beslut, då Riksdagen nemligen beslöt att inköpa Luleå—Gellivare-banan och då den beslöt att anlägga Ofotenbanan. Riksdagen och staten kunna således anses vara, så att säga, fosterföräldrar till dessa samhällen. De ha vuxit upp med exempelös snabbhet dessa samhällen. I början på 1890-talet fans det, såvidt jag vet, icke en människa der uppe i Malmberget, som nu har en befolkning af 7,000 människor. Och 1897 var Kiruna en ödemark, som nu har en befolkning af nära 3,000 människor. Dessa samhällen ha vuxit upp i ödemarken, de ha vuxit upp utan stöd af en omgifvande bofast befolkning. De ha i följd af sin snabba tillväxt ej kunnat tillgodoses på det sätt, som gäller andra samhällen, hvilka ha en lång, lugn och jemn utveckling att hänvisa på.

I ett samhälle behöfva icke blott individerna hus, utan samhället behöfver äfven mycket annat. Jag vill härvidlag blott hänvisa till hvad dessa samhällen säga sig behöfva. De säga sig behöfva guds-

Om byggnadsförhållandena vid Malmberget och Kiruna.

(Forts.)

*Om bygg-
nadsförhål-
landena vid
Malmberget
och Kiruna.*

(Forts.)

tjenstlokaler, skollhus, sjukhus, domstolslokaler, häkte, brand- och polisstation, ett ordnad brandväsen, dränering, vattenledning, belysning, renhållning och i sammanhang härmed behöfliga kommunala, administrativa, kyrkliga och judiciella tjänstemän m. m.

Det är, mina herrar, icke ett aflägsset önskemål att få allt detta, utan det är ett trängande behof att så snart som möjligt realisera alla dessa önskemål. Skall nu allt detta göras på den i dessa samhällen boende arbetarebefolkningens bekostnad, så tror jag säkert, att dessa samhällen gå sin snara och snabba undergång till mötes, och då tror jag, att vi skola få bevittna samma skådespel som i Malmberget, der befolkningen slog sig ned i dynamitlådor här och hvar på kronans mark och utan laga grund.

Hvad vi särskildt inom utskottet fäst oss vid, och som vi ansett vara ett oundgängligt önskemål, har varit att söka mildra dessa bestämmelser för byggnadsverksamheten, som gälla i Kiruna och Malmberget, nemligen att en person, som vill bygga ett hus derstädes, icke får lagfart på detsamma, förrän han fullgjort sin byggnads-skyldighet. Den egentliga befolkningen i dessa samhällen, arbetarebefolkningen, eger vanligen ej något, när den börjar att bygga. Kanske räcka dess små besparingar till inköp af tomt och dennas första planerande, men för den egentliga byggnadsverksamheten behöfves det lån. Herrarne tro kanske, att arbetarne få låna på annat än realsäkerhet, men jag tror det sannerligen ej; särskildt går det nog ej för sig der uppe. Han måste derfor lemna in teckning i huset, innan han får låna; annars lär det ej bli något lån af. Följden af dessa bestämmelser blir, att den egentliga arbetarebefolkningen blir utestängd från att tillgodogöra sig de förmåner, som staten genom upplåtelsen af jord har medgifvit denna befolkning.

Vidare åligger det arbetaren der uppe, som vill skaffa sig eget hem, en annan skyldighet, nemligen att bryta och underhålla gator; och detta är lika betänkligt för honom som allting annat, när man ihågkommer, under hvilka förhållanden han lefver. Han har der uppe att kämpa med naturliga förhållanden, som äro hardare, än vi kunna göra oss föreställning om, sträng köld, ett långvarigt vintermörker, dyra lifsmedel, dyra materialpris m. m. Allt der uppe är dyrt. När nu utskottet har ansett, att en förändring i förevarande afseende bör ske, så är det väl naturligt, att utskottet äfven anser, att denna förändring skall så fort som möjligt ega rum.

Beträffande vidare tillgodoseende af de stora allmänna behofven, har utskottet ansett, att dessa samhällen icke med egna medel kunna bestrida utgifterna härför. Utskottet har derfor pekadt hän på de medel, som stå i mycket nära sammanhang med dessa samhällen och deras uppkomst. Det var ju på förslag af enskild motionär, som staten fick en betydlig köpesumma af dessa bolag; och denna köpesumma skulle väl, när understöd af allmänna medel ovilkorligen behöfves för dessa samhällens fortkomst, i främsta rummet komma till användning. Att nu, såsom herr Pantzarhielm tycker vilja göra gällande, gå till egna-hems-komiténs betänkande, taga ut en liten bit derur och peka på den, tror jag icke är tillfyllestgörande. Ty dessa medel afse ju egentligen att tillgodose den enskilde individens in-

tresse och icke att ordna ett stort samhälle, som kanske snart räknar 10,000 inbyggare.

När nu således utskottet har kommit till det resultat, att dessa samhällen ej kunna gå en sund utveckling till mötes utan stöd från statens sida, har utskottet velat betona, att detta understöd af statsmedel är ett mycket exceptionellt förhållande och att det endast bör ifrågakomma, såvida man har säkerhet för att medlen hufvudsakligen komma den egentliga arbetarebefolkningen till godo. Om nu vederbörande myndigheter vid en blifvande utredning skulle finna, att man ej kan lindra dessa vilkor, som äro föreskrifna för arbetskyldighetens fullgörande, utan att derigenom öppna fältet för tomtspekulationer, tomtjobberi och dylikt, är utskottet af den åsigt, att då bör staten äfven hålla inne på dessa medel. Ty hvad som är hufvudsaken för utskottet är tillgodoseendet af arbetarebefolkningens behof, af de verkliga och trängande behofven, sådana de från denna befolknings sida föreligga. Och jag tror äfven, att vi i de afseenden jag nu framhållit fått stöd af Konungens befallningshafvande. Konungens befallningshafvande i Norrbottens län säger nemligen, att Riksdagens föreskrifter tillämpas så, att när en byggnad har fortskridit så pass, att det är tak på densamma, anser Konungens befallningshafvande, att byggnadsskyldigheten är fullgjord, och utfärdar köpebref. Detta är dock en mycket liberal tolkning, som jag vågar säga gått nära nog på sidan af Riksdagens egen uppfattning och egna ord, och som naturligtvis är betingad af de trängande behof, som förefinnas i detta afseende. Det är väl icke mer än billigt och rätt, att, när man har dessa faktiska förhållanden för ögonen, man, så vidt möjligt är, söker något lossa på de band, som Riksdagen sjelf har lagt på denna byggnadsverksamhet.

I afseende vidare å den hjälp för tillgodoseendet af allmänna samhällsändamål, som behöfves der uppe, har ju Konungens befallningshafvande till och med sagt, att det vore önskvärdt, att just dessa medel stode till disposition för att dermed tillgodose de önskemål, som der uppe förefinnas, så att, enligt min uppfattning, Konungens befallningshafvande, långt ifrån att ställa sig afvisande mot de önskemål och förutsättningar, som vi uppställt, tvärt om i mångt och mycket har godkänt de synpunkter, som utskottet har velat göra gällande.

På grund af de utaf mig och herr Lindbagen anförda skäl ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herrar *Wallmark*, *Hazén* och *Thylander* instämde häruti.

Herr *Pantzarhielm*: Herr talman! Den ärade talaren på stockholmsbänken började med att säga, att dessa frågor voro speciellt brådskande. Det har jag för min del långt ifrån förnekat, men jag sade och hemställde till motionären och utskottet, huruvida icke just därför, att frågorna vore så brådskande, man skulle kunna tänka sig en hastigare lösning genom att man ej nu skrefve om igen till Kongl. Maj:t och gjorde samma framställning, som man förut gjort,

Om byggnadsförhållandena vid Malmberget och Kiruna.

(Forts.)

Om bygg-
nadsförhål-
landena vid
Malmberget
och Kiruna.

(Forts.)

utan i stället vid nästa riksdag i särskild motion gjorde speciella och bestämda yrkanden i de föreliggande frågorna.

För öfrigt kan jag icke underlåta att säga, att jag beundrar det sjelfförtroende hos en person, som under en kort lustresetripp till Norrland kan blifva så förtrogen med dervarande förhållanden, att han kan säga, att Konungens befallningshafvande icke tagit något initiativ, att byggnadsnämnden har till ordförande disponenten vid ett bolag, hvilket den inom parentes sagdt icke har, och att Konungens befallningshafvande vidtagit åtgärder, som säkerligen icke skulle vidtagits, derest icke denna motion framkommit. Jag tror, att allt detta är uttryck för ett större sjelfförtroende, än man kan sätta lit till.

Hvad den ärade ordföranden i utskottet beträffar, så sjöng han visserligen på en något olika melodi, men uttalade egentligen endast samma ord, som återfinnas på de få sidor af utskottsbetänkandet, der utskottet sjelft har ordet, nemligen detta om väderleksförhållanden m. m., som man i såväl motionen som utskottsbetänkandet får höra två och tre gånger efter hvarandra och som ingen menniska bestridt.

Det talas vidt och bredt om behofvet, och detta behof förefinnes ju äfven, men det är endast fråga om *det sätt*, hvarpå man skall söka tillgodose detsamma och hvilket icke lämpligen kan ske genom att lägga kaka på kaka och nu aflåta en förnyad skrifvelse i ämnet till Kongl. Maj:t. Målet vinnes bättre genom att i en motion framställa sitt yrkande, klart och bestämdt.

Det är detta, som jag sagt och som jag fortfarande vidhåller.

Herr Hammarström: Herr talman! Mina herrar! Det är endast angående en särskild punkt i detta ärende, som jag skall tillåta mig att yttra några ord. Jag har nemligen under förlidet års riksdag, då jag var ledamot af det utskott, som då behandlade denna fråga, litet närmare tänkt mig in i densamma. Det var då på besök här i Stockholm ett par arbetare från dessa båda samhällen der uppe, hvilka inför utskottet framlade förhållandena till belysning, så att de blefvo temligen påtagliga.

Här har talats om brytning af gator och dermed förenade kostnader; jag skall icke yttra mig derom, utan endast anhålla att få påpeka en praktisk olägenhet, som är en följd af förhållandena sådana de nu äro. Det förhåller sig nemligen så, att, der gatan skall gå fram och hus förläggas, det icke är möjligt att uppföra ett hus förr än gatan blir reglerad, d. v. s. afschaktad efter de profiler, den skall hafva.

En bekant till mig, hvilken bor vid Malmberget, har sagt: »Jag har köpt mig en tomt, men jag kan icke bebygga den, förr än gatan blir sänkt, ty midt för mitt hus skall gatan sänkas några fot. Om jag bygger huset och bryter ned gatan till det djup, den skall hafva, så blir det en källare framför huset, der snö och dagvatten stannar och rinner ned i mitt hus. Jag måste vänta, till dess gatan blir reglerad.»

Om man nu måste vänta ett år, till dess en ny motion framkommer, så lär det under tiden icke blifva bättre. Derfor är det

nödvändigt, att gatorna regleras i ett streck eller på en gång, så att byggnader kunna uppföras, ty eljest kommer man in i en återvändsgränd, ty för hvarje hus, som bygges vid den oplanerade gatan, skapas ett missförhållande. Man måste därför göra något för att undanröja de missförhållanden, som för närvarande äro rådande.

Jag skall icke längre upptaga kammarens tid, utan anhålla att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Lindhagen: Herr talman! Herr Pantzarhielm tog uti sitt sista anförande denna fråga på ett enligt min tanke mycket olämpligt sätt.

Det är ingalunda på grund af sjelfförtroende hos mig, som jag väckt denna fråga på tal, utan därför att jag ville hjälpa en mängd personer, som icke hafva någon talman på något håll, och detta uppdrag har jag sökt fullgöra så godt jag kunnat. Jag har dels sjelf varit på platserna och dels har jag korresponderat med personer der uppe och sammanträffat här i Stockholm med deputerade derifrån och dels noga studerat riksdagsförhandlingarne i dessa angelägenheter. Jag tror således icke, att jag har visat större sjelfförtroende i frågans bedömande, än herr Pantzarhielm tilltrött sig, därför att han vid ett tillfälle varit tillsammans med Kongl. Maj:ts befallningshafvande. Jag vill nämna för herrarne, att det är ett ostridigt förhållande, att vill man, att arbetarne der uppe skola förvärfva egna hem, så bör man icke pålägga dem sådana skyldigheter, som följa af Riksdagens beslut, och den utvidgning af detsamma, som Kongl. Maj:ts befallningshafvande vidtagit. Dessa tomter äro icke vanliga byggnadstomter, utan, särskildt i Gellivare, belägna på rullstensåsar med bergknallar under. Denna mark skall brytas för att kunna bebyggas, men dessutom skall det brytas för gator, och detta medför större kostnader, än en arbetare kan bära. Nu sade herr Pantzarhielm, att Kongl. Maj:ts befallningshafvande hade behjertat denna angelägenhet på det sätt, att Kongl. Maj:ts befallningshafvande sagt: hvad skola vi göra, vi hafva icke några medel. Men icke löser man frågan på detta sätt. Om jag hade tillfälle att taga initiativet, så skulle jag föreslå, antingen att särskilda penningar anslås för att bryta gator på allmän bekostnad eller att tomtegarne befrias tills vidare från brytning af gator. Men icke hjälper man saken genom att säga: »hvad skola vi göra, då vi inga penningar hafva?» Det är detta slags initiativ, befolkningen är missnöjd med, och som den anser icke leda till något. Man måste gripa sig an på något för dess angelägenheter mera behjertansvärdt sätt.

Min insigt är ganska ofullkomlig, men den är åtminstone lika stor som herr Pantzarhielms. Ty det skall finnas någon gräns för anspråkslösheten också i det här fallet.

Herr Pantzarhielm: Af allt hvad jag hört här om förhållandena der uppe kan jag icke draga någon annan slutsats, än att det bevisar, att man icke vet, hur det är. Jag har varit der tre gånger och med största intresse tagit reda på förhållandena. Jag har talat med folk på platsen och med Konungens befallningshafvande; och

Om byggnadsförhållandena vid MalMBERGET och Kiruna.
(Forts.)

*Om bygg-
nadsförhåll-
andena vid
Malmberget
och Kiruna.*
(Forts.)

jag kan försäkra, att dessa arbetare hafva åtminstone i landshöf-
dingen personligen en målsman, som vill det bästa. Han har, enligt
den nämnda promemorian, fyra gånger besökt platsen och dervid låtit
på förhand anslå, när han kom dit och att han tog emot besökande.
Det bevisar väl, att han har intresse för saken.

Det är en tendens i denna kammare, att så fort man kan med
några vackra ord smeka vissa intressen och möjligen snärta till öf-
verheten, så ropas det bravo af kritiklösa individer här och hvar.

Herr Kronlund: Jag ber blott med anledning af herr Pantzar-
hielms oupphörligt upprepade understrykningar att få påpeka, att ut-
skottet ingalunda har betonat, att någon underlåtenhet från Kongl.
Majests befallningshafvandes sida föreligger eller föreligger. Tvärtom,
Konungens befallningshafvande har med de medel och resurser, som
stått honom till buds, gjort hvad han kunnat. Men utskottet har på-
pekat, hvar ändring behöfver göras, och det är i Riksdagens eget be-
slut, som fastställer sådana regler för bebyggandet, att till följd af
dessa ändamålet med upplåtandet af dessa samhällsområden icke blir
uppfyllt. I detta, som utskottet betonat, har utskottet till viss grad
fått rätt af Konungens befallningshafvande. Konungens befallnings-
hafvande säger, att han under nu bestående förhållanden icke kan
göra mera, än han gjort. Det är detta jag velat påpeka. Och det
är ingalunda något misstroende votum mot Konungens befallnings-
hafvande. Tvärtom, af Konungens befallningshafvande hafva vi fått
en god hjälp.

Herr Lindhagen: Jag glömde nyss att nämna en sak. Herr
Pantzarhielm sade, att det icke var disponenten för Kirunabolaget,
som var ordförande i den ifrågavarande nämnden. Ja, detta är sant,
enligt hvad jag nu inhemtat af medtagna handlingar, men det var i
stället bolagets ingenjör. På detta sätt kunde ju herr Pantzarhielm
hafva rättat min uppgift, så hade det framgått, att det ändå var en
bolagets tjänsteman, som var ordförande.

Herr Sandén: Obekant, som jag är med förhållandena der uppe
i Kiruna och Malmberget, har jag tvekat att biträda det slut, hvar-
till utskottet kommit. Jag har gjort det först sedan i utskottets mo-
tivering blifvit inryckta sådana ordalag, att dermed afses understöd
åt samhället såsom sådant och icke uteslutande ett bidrag åt arbetare-
befolkningen der uppe. Hvad frågan om understöd åt arbetarebefolk-
ningen vidkommer, har jag varit af den öfvertygelsen, att egna-hems-
komitén borde taga frågan om hand här lika väl som i öfriga lands-
delar. Jag har nu hört af herr Pantzarhielms anförande, att icke
denna landsdel varit förglömd af egna-hems-komitén. Herr Pantzar-
hielm har för öfrigt, så vidt jag kan förstå, uttalat många sanningar
i denna fråga, hvilka böra tillerkännas ett visst berättigande.

Emellertid har jag ansett, att dessa samhällen, som nu spira
upp, såsom herr Kronlund sade, utan stöd af någon omgifvande fast
befolkning, äro i behof af ett visst understöd från det allmännas sida.
Jag har tänkt tillbaka på gångna tider, då våra monarker genom

donationer af jordar och skogar m. m. sökte främja nybildade stads-samhällen. Jag har dervid kommit till den uppfattningen, att nu ifråga-varande stadssamhällen — ty de blifva väl snart städer — också äro i behof af understöd för att kunna reda sig under sin uppväxt i de förhållanden, hvori de lefva. Med en sådan uppfattning har jag gått med på utskottets förslag, men dock under det uttryckliga förbehållet, att det är samhället såsom sådant, som skall åtnjuta understöd, och icke en viss samhällsklass inom detsamma.

Om bygg-nadsförhål-landena vid Malmberget och Kiruna.
(Forts.)

Jag ber att få yrka bifall till utskottets betänkande.

Öfverläggningen var härmed afslutad. Herr vice talmannen framstälde propositioner å de derunder gjorda yrkandena, och biföll kamren dervid utskottets hemställan.

Jemlikt § 63 mom. 3 riksdagsordningen skulle detta beslut genom utdrag af protokollet delgifvas Första Kammaren.

§ 6.

Herr *J. E. Biesèrt* aflemnade en motion, n:o 189, om skrifvelse till Kongl. Maj:t i fråga om koncession å jernväg inom riket, hvilken är afsedd att direkt ingå såsom förbindelseled i främmande jernvägsnät, hvilken motion på begäran bordlades.

Vidare afgaf herr *F. Berg* i Stockholm en motion, n:o 190, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition angående uppfostran åt vanartade och i sedligt afseende försummade barn.

Denna motion hänvisades till Riksdagens särskilda utskott n:o 2.

Slutligen aflemnade herr *C. J. Ödman* en motion, n:o 191, om skrifvelse till Kongl. Maj:t angående upphäfvande af patronatsrätten; och blef denna motion på begäran bordlagd.

§ 7.

Till bordläggning anmäldes följande inkomna ärenden:
statsutskottets utlåtanden:

n:o 10, angående regleringen af utgifterna under riksstatens nionde hufvudtitel, innefattande anslagen till jordbruksdepartementet; och

n:o 40, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition angående fortsättning och afslutande af gradmätningen å Spetsbergen m. m.;

bevillningsutskottets memorial n:o 23, i anledning af Riksdagens justitieombudsmans framställning rörande provision vid försäljning af stämplar;

lagutskottets utlåtande n:o 41 i anledning af väckt motion om upphäivande af § 32 § värnpligtslagen;

särskilda utskottets n:o 1 utlåtande n:o 1, i anledning af Kongl. Maj:ts propositioner n:o 9 med förslag till lag, innefattande vissa bestämmelser om elektriska anläggningar, och till lag om ändrad lydelse

af 19 kap. 20 § och 20 kap. 3 § strafflagen, samt n:o 10 med förslag till lag om ändrad lydelse af § 2 i förordningen den 14 april 1866 angående jords eller lägenhets afstående för allmänt behof, äfvensom i anledning af sex särskilda inom Riksdagen väckta motioner i ämnet;

Andra Kammarens fjerde tillfälliga utskotts utlåtande, n:o 20, med anledning af en af herr J. P. Jansson väckt motion om utredning angående landets ekonomiska ställning i förhållande till utlandet m. m.;

Andra Kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande, n:o 21, i anledning af väckt motion angående skrifvelse till Kongl. Maj:t med begäran om ändrade bestämmelser i fråga om tillsättning af lärare och lärarinnor vid småskolorna m. m.; samt

Andra Kammarens tredje tillfälliga utskotts utlåtande, n:o 22, angående skrifvelse till Kongl. Maj:t i fråga om tryggad besittningsrätt åt innehafvarne af vissa å de åt presterskapet anslagna annex-, mensal- och stomhemman befintliga lägenheter.

§ 8.

Justerades protokollsutdrag.

§ 9.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades herr *P. Törnqvist* under åtta dagar från och med den 13 innevarande april samt herrar *J. E. von Krusenstjerna*, *J. I. Crusebjörn* och *K. S. Husberg* en hvar under fem dagar från och med den 14 berörda april.

Härefter åtskildes kammarens ledamöter kl. 10,20 e. m.

In fidem

Herman Palmgren.

Tisdagen den 15 april. Kl. $\frac{1}{2}$ 3 e. m.

§ 1.

Justerades protokollet för den 8 innevarande april.

§ 2.

Föredrogos de å kammarens bord hvilande motioner, och hänvisades dervid herr *J. E. Bieserts* motion, n:o 189, till kammarens tillfälliga utskott n:o 3 och herr *C. J. Ödmans* motion, n:o 191, till kammarens tillfälliga utskott n:o 1.

§ 3.

Vidare föredrogos hvart för sig, men blefvo å nyo bordlagda statsutskottets utlåtanden n:is 10 och 40, bevillningsutskottets memorial n:o 23, lagutskottets utlåtande n:o 41, särskilda utskottets n:o 1 utlåtande n:o 1, Andra Kammarens fjerde tillfälliga utskotts utlåtande, n:o 20, Andra Kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande, n:o 21 samt Andra Kammarens tredje tillfälliga utskotts utlåtande, n:o 22.

§ 4.

Ordet begärdes af

Herr af Callerholm, som yttrade: Med anslutning till den framställning i enahanda syfte, som kommer att göras i Första Kammaren, får jag hemställa, att kammaren behagade besluta, att särskilda utskottets n:o 1 utlåtande n:o 1 i anledning af Kongl. Maj:ts proposition n:o 9 med förslag till lag, innefattande vissa bestämmelser om elektriska anläggningar m. m., måtte upptagas på föredragningslistan för lördagens sammanträde för att då förekomma till behandling.

Denna hemställan blef af kammaren bifallen.

§ 5.

Herr *W. T. Lundgren* afgaf en motion, n:o 192, om ändring af §§ 13, 14, 16, 17, 19, 25 och 26 riksdagsordningen, hvilken motion på begäran bordlades.

Ordet lemnades häruppå på begäran till

Herr Hedin i Stockholm, hvilken anförde: Med anledning af den motion, som jag väckt angående eventuel ändring af tryck-

frihetsförordningen, får jag meddela, att jag erhållit ytterligare upplysningar beträffande de missbruk, som i motionen afses, missbruk, som äro betänkliga och vådliga. Jag anser, att dessa upplysningar äfven böra komma till konstitutionsutskottets kännedom, och har därför affattat ett tillägg till motionen, som jag hoppas, att kammarens ledamöter icke skola hafva någon betänklighet mot att nu till utskottet remittera.

Härefter aflemnade herr Hedin en motion, n:o 193, innefattande tillägg till motionen n:o 188 angående tillsynen öfver tryckta skrifter offentlighörande, och blef denna motion hänvisad till konstitutionsutskottet.

Vidare afgaf herr *Hedin* i Stockholm en motion, n:o 194, om skrifvelse till Kongl. Maj:t angående anställande af qvinnor vid yrkesinspektionen.

Denna motion blef på begäran bordlagd.

§ 6.

Anmäldes och godkändes lagutskottets förslag till Riksdagens skrifvelse, n:o 41, till Konungen i anledning af väckta motioner om åstadkommande af förbättrade bestämmelser till skydd för omyndiges egendom.

§ 7.

Till bordläggning anmäldes följande inkomna ärenden:

bankoutskottets memorial:

n:o 6, angående afskrifning af osäkra fordringar vid riksbankens hufvudkontor;

n:o 7, angående beviljande af byggnadsanslag för riksbankens afdelningskontor i Karlskrona; och

n:o 8, angående beviljande af anslag för tillbyggnad å riksbanks-
huset i Gefle; samt

Andra Kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande, n:o 23, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kongl. Maj:t angående kristendomsundervisningen i folkskolorna.

§ 8.

Justerades protokollsutdrag.

Härefter åtskildes kammarens ledamöter kl. 2,46 e. m.

In fidem
Herman Palmgren.